Ministerstwo Funduszy
i Polityki Regionalnej

Profil regionu

Województwo warmińsko-mazurskie

Warszawa, wrzesień 2026 r.

Spis treści

CZĘŚĆ I – POZYCJA REGIONU NA TLE MIĘDZYNARODOWYM 4
Sytuacja społeczno-gospodarcza regionu w liczbach (Wskaźniki oddziaływania) 4
Kompas atrakcyjności OECD 6
CZĘŚĆ II – STATYSTYCZNY PROFIL REGIONU 7
Profil demograficzny województwa warmińsko-mazurskiego 7
Profil gospodarczy województwa warmińsko-mazurskiego 9
Koncentracja branż przez pryzmat struktury zatrudnionych i produktywności 9
Profil środowiskowo-kulturowy województwa warmińsko-mazurskiego 11
Uwarunkowania konkurencyjności regionu 12
Uwarunkowania spójności regionu 13
Uwarunkowania odporności regionu 14
CZĘŚĆ III – POTENCJAŁY I PROBLEMY – PERSPEKTYWA REGIONU 18
CZĘŚĆ IV – WNIOSKI DLA KRAJOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ 28
CZĘŚĆ V – OBSZARY SZCZEGÓLNEGO WSPARCIA W „REKOMENDACJACH DLA PLANOWANIA INTERWENCJI Z ZAKRESU POLITYKI REGIONALNEJ W STRATEGIACH ROZWOJU” 30
ZAŁĄCZNIK: METODYKA PRZEPROWADZONYCH ANALIZ STATYSTYCZNYCH 33

Profile regionów zostały przygotowane na potrzeby opracowania **Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2035 (KSRR 2035)**, zgodnie z **Założeniami nowej polityki regionalnej i krajowej strategii rozwoju regionalnego 2035**, przyjętymi przez Podkomitet do spraw wymiaru terytorialnego 7 kwietnia 2026 r.

Ich celem jest przedstawienie syntetycznej analizy najważniejszych uwarunkowań rozwojowych województw oraz stworzenie wspólnej podstawy analitycznej do dialogu pomiędzy administracją rządową i samorządami województw w zakresie określenia celów krajowej polityki regionalnej wobec poszczególnych regionów.

Profil nie stanowi kompleksowej diagnozy społeczno-gospodarczej województwa. Koncentruje się na tych zagadnieniach, które z punktu widzenia krajowej polityki regionalnej mają największe znaczenie dla długofalowego rozwoju regionu oraz projektowania przyszłych interwencji publicznych. Jego rolą jest identyfikacja najważniejszych potencjałów, wyzwań i uwarunkowań rozwojowych regionu stanowiących punkt wyjścia do dalszych prac nad określeniem celów KSRR 2035.

Profil łączy analizę statystyczną z jakościową perspektywą samorządu województwa. Takie podejście umożliwia zestawienie wyników analiz opartych na danych z wiedzą i doświadczeniem regionu, uwzględniając uwarunkowania rozwojowe, które wychodzą poza analizę statystyczną.

Podstawę opracowania stanowi analiza porównawcza (*benchmarking*), umożliwiająca ocenę sytuacji województwa na tle pozostałych regionów Polski oraz średniej Unii Europejskiej. Dobór wskaźników i zakres analiz wynikają z jednolitej metodologii przyjętej dla wszystkich profili i koncentrują się na zagadnieniach istotnych z punktu widzenia celów nowej Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2035. Zastosowanie wspólnego zestawu wskaźników pozwala zachować porównywalność wyników pomiędzy regionami.

Dokument obejmuje kilka wzajemnie uzupełniających się części. Pierwsza przedstawia **pozycję regionu na tle międzynarodowym** tj. syntetyczną ocenę poziomu rozwoju województwa na podstawie wskaźników oddziaływania oraz *benchmarkingu* względem pozostałych regionów Polski i średniej Unii Europejskiej. **Kompas Atrakcyjności Regionalnej OECD** prezentuje pozycję regionu w szerszym, międzynarodowym kontekście porównawczym. Kolejnym rozdziałem opracowania **jest statystyczny profil regionu,** którego zasadniczą część stanowi **ocena sytuacji regionu w trzech podstawowych wymiarach polityki regionalnej: konkurencyjności, spójności i odporności**. Uzupełniająco w ramach profilu przedstawiono także sytuację demograficzną, strukturę branżową gospodarki, specjalizacje gospodarcze oraz walory środowiskowo-kulturowe regionu – elementy te zostały wydzielone ze względu na ich niejednorodny charakter (stanowią unikalne kapitały terytorialne lub są trudne do jednoznacznej oceny w kategoriach problemów lub potencjałów)**. W załączniku znajduje się pełny opis zastosowanej metodyki badawczej oraz struktury rozdziału.**

Uzupełnieniem analizy statystycznej jest część zawierająca **perspektywę regionu**, która przedstawia **potencjały i problemy rozwojowe** przygotowane przez samorząd województwa.

W końcowych częściach opracowania znajdują się **wnioski dla krajowej polityki regionalnej**, wskazujące najważniejsze zagadnienia, które stanowią podstawę dalszego dialogu pomiędzy administracją rządową i samorządem województwa w procesie przygotowania KSRR 2035. Opracowanie zawiera również **charakterystykę obszarów szczególnego wsparcia w polityce regionalnej** ujętych w *Rekomendacjach dla planowania interwencji z zakresu polityki regionalnej w strategiach rozwoju – do stosowania do czasu przyjęcia przez Radę Ministrów Strategii Rozwoju Polski do 2035 r.* (dalej: *Rekomendacje*) wraz z określeniem ich zasięgu terytorialnego oraz najważniejszych wyzwań rozwojowych występujących na obszarze regionu.

CZĘŚĆ I – POZYCJA REGIONU NA TLE MIĘDZYNARODOWYM

SYTUACJA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA REGIONU W LICZBACH (WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA)

Województwo warmińsko-mazurskie jest jednym z najsłabiej rozwiniętych regionów w Polsce. Odznacza się bardzo niskim na tle kraju poziomem PKB per capita w standardzie siły nabywczej (2 miejsce od końca) oraz niską produktywnością pracy. W relacji do średniej UE poziom PKB regionu wynosi zaledwie 54%, co plasuje go w grupie regionów słabiej rozwiniętych. Na tle kraju region osiąga bardzo niską dynamikę zmian PKB (czwarta najniższa wartość wskaźnika) oraz produktywności (5 miejsce od końca). Charakteryzuje się także przeciętnym na tle kraju poziomem innowacyjności, zajmując 9 miejsce w Polsce i 202 w UE (Tablica Innowacyjności UE – RIS 2025). Według Regional Competitiveness Index 2022 (UE) województwo warmińsko-mazurskie jest najmniej konkurencyjnym regionem w kraju. W wymiarze społecznym należy zwrócić uwagę przede wszystkim na drugi najwyższy w skali kraju poziom zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym, trzeci najwyższy odsetek młodych ludzi, którzy nie pracują ani nie uczą się oraz trzeci najwyższy wśród regionów ubytek ludności w latach 2015-2024.

Tabela 1. Wskaźniki oddziaływania

Region	PKB per capita w standardzie siły nabywczej 2023	Średnioroczna zmiana PKB w latach 2014-2023	Regional Innovation Scoreboard 2025 w relacji do UE 2025	Regional Competitiveness Index 2022	Nakłady na B+R jako % PKB (GERD) 2023	Produktywność pracy (w przeliczeniu na osobę) UE27=100 2023	Średnioroczna zmiana produktywności pracy w przeliczeniu na osobę 2014-2023	Produktywność pracy (w przeliczeniu na godz. pracy) UE27 =100 2023	Średnioroczna zmiana produktywności pracy w przeliczeniu na godz. pracy) 2014-2023	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym 2024	Odsetek młodych ludzi, którzy nie pracują ani nie uczą się (18-29 lat) 2024	Zmiana liczby ludności w latach 2015-2024	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami młodymi i starszymi 2024	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi 2024
dolnośląskie (TR)	31 500	3,50	71,1	89,1	1,66	57	1,44	45	1,68	12,2	11,8	-2,2%	55,4	33,2
kujawsko-pomorskie (LD)	23 700	3,12	59,0	82,1	0,85	45	2,29	35	2,44	18,3	12,0	-6,5%	55,2	32,3
lubelskie (LD)	20 300	2,95	61,1	79,0	1,40	39	3,02	31	2,79	16,7	12,2	-9,0%	57,0	34,1
lubuskie (LD)	23 600	3,16	50,1	82,1	0,45	45	2,15	36	2,26	11,9	14,7	-5,9%	55,0	32,3
łódzkie (LD)	28 000	3,12	58,1	86,1	0,98	52	2,85	42	3,03	17,8	15,9	-6,5%	58,0	35,8
małopolskie (LD)	26 300	4,15	75,2	94,3	2,73	48	2,21	39	2,23	15,8	10,8	-0,2%	53,8	28,9
mazowiecki regionalny (LD)	26 800	3,85	45,1	80,3	0,28	57	3,72	44	3,78	13,3	11,7	-6,4%	55,9	31,5
opolskie (LD)	23 700	2,85	59,4	83,5	0,78	46	1,88	37	2,08	12,4	12,6	-7,0%	55,4	33,7
podkarpackie (LD)	21 100	3,51	65,5	82,7	1,19	42	2,90	35	2,38	13,3	16,4	-6,2%	55,0	30,8
podlaskie (LD)	22 800	3,55	58,9	78,8	0,92	41	2,58	32	2,68	25,5	11,2	-7,2%	56,0	32,3
pomorskie (TR)	28 200	4,34	72,5	90,4	2,32	52	2,31	40	2,42	13,9	10,1	1,1%	54,5	29,3
śląskie (TR)	30 400	3,63	63,2	96,9	1,00	57	2,79	46	2,92	7,6	10,4	-7,0%	56,3	33,9

Region	PKB per capita w standardzie siły nabywczej 2023	Średnioroczna zmiana PKB w latach 2014-2023	Regional Innovation Scoreboard 2025 w relacji do UE 2025	Regional Competitiveness Index 2022	Nakłady na B+R jako % PKB (GERD) 2023	Produktywność pracy (w przeliczeniu na osobę) UE27=100 2023	Średnioroczna zmiana produktywności pracy w przeliczeniu na osobę 2014-2023	Produktywność pracy (w przeliczeniu na godz. pracy) UE27 =100 2023	Średnioroczna zmiana produktywności pracy w przeliczeniu na godz. pracy) 2014-2023	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym 2024	Odsetek młodych ludzi, którzy nie pracują ani nie uczą się (18-29 lat) 2024	Zmiana liczby ludności w latach 2015-2024	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami młodymi i starszymi 2024	Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi 2024
świętokrzyskie (LD)	22 100	2,77	48,4	76,7	0,64	42	2,62	34	2,63	14,4	16,9	-10,0%	58,5	36,9
warmińsko-mazurskie (LD)	**20 800**	**3,11**	**60,2**	**75,8**	**0,96**	**40**	**2,04**	**31**	**2,22**	**21,8**	**16,1**	**-8,7%**	**54,3**	**31,4**
warszawski stołeczny (MD)	59 300	4,74	90,2	118,8	2,79	89	1,97	70	2,03	8,0	7,8	10,9%	53,4	28,4
wielkopolskie (TR)	30 900	3,95	61,9	84,8	1,14	55	2,70	43	2,76	13,3	10,1	-0,3%	53,7	29,1
zachodniopomorskie (LD)	24 200	3,35	58,9	82,1	0,76	46	1,93	36	2,13	15,9	11,7	-6,4%	55,9	34,2
średnia krajowa	**29 500**	**3,77**	**65,9**	**x**	**1,56**	**54**	**2,53**	**43**	**2,59**	**13,8**	**11,8**	**-3,6%**	**55,3**	**31,8**
średnia UE	**38 400**	**1,72**	**100**	**100**	**2,26**	**100**	**0,66**	**100**	**0,79**	**16,2**	**13,2**	**1,4%**	**56,8**	**33,9**

* MD – more developed regions; TR – transition regions; LD – less developed regions

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

KOMPAS ATRAKCYJNOŚCI OECD

W celu uzupełnienia profilu o inną perspektywę, skupiającą się na wymiarze atrakcyjności, poniżej dodany został **kompas atrakcyjności regionalnej** OECD. Kompas został przygotowany w ramach prac projektu *Rethinking Regional Attractiveness*, **realizowanego m.in. przez OECD we współpracy z UE**. Jest to syntetyczne narzędzie wizualne służące do porównywania poziomu rozwoju i atrakcyjności regionów w wielu wymiarach jednocześnie.

Wykres ma formę okrągłego „radaru", gdzie każda oś odpowiada jednemu szczegółowemu wskaźnikowi, a całość podzielona jest na **sześć głównych domen**:

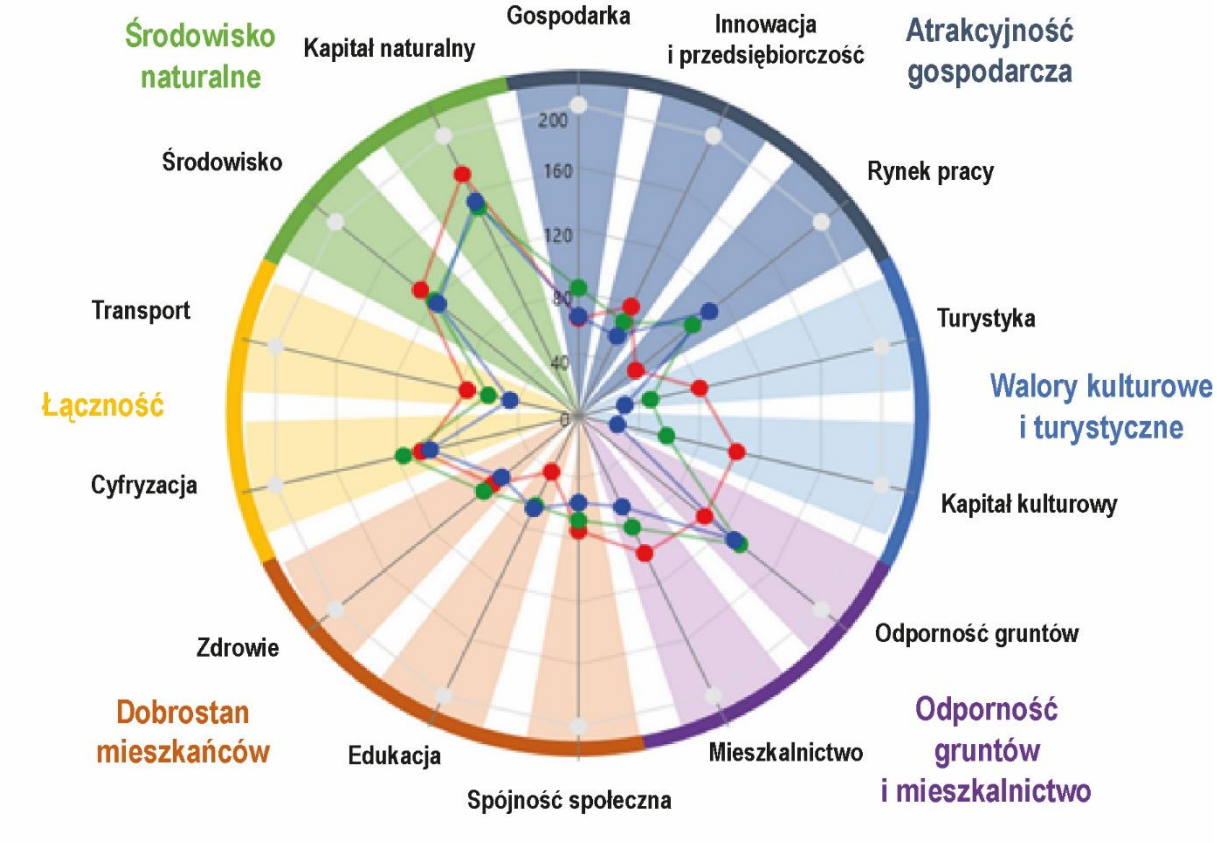
- **Atrakcyjność ekonomiczna**, wymagająca dynamicznego środowiska businessowego, które przyciąga i rozwija wykwalifikowane jednostki i innowacyjne firmy.
- **Walory turystyczne i krajobrazowe**, silnie związane z kapitałem kulturowym.
- **Odporność gruntów i mieszkalnictwo**, pod względem atrakcyjności inwestycyjnej ziemi oraz dostępności cenowej mieszkań.
- **Dobrobyt mieszkańców,** obejmujący dostęp do mieszkań, edukacji, opieki zdrowotnej i oferty kulturalnej.
- **Łączność,** obejmująca rozwiniętą infrastrukturę transportową oraz dostęp do sieci cyfrowych, kluczowe dla przyciągania talentów i inwestycji.
- **Środowisko naturalne**, uwzględniające jakość środowiska oraz znaczenie zrównoważonego rozwoju dla odwiedzających i inwestorów.

Na wykresie widoczne są zwykle **trzy linie**: czerwona linia pokazuje **wynik analizowanego regionu na tle innych regionów w tym samym kraju**, niebieska linia na tle regionów **w Unii Europejskiej**, a zielona w odniesieniu do **regionów krajów OECD**. Dzięki temu można jednocześnie ocenić pozycję lokalną i międzynarodową. Linie łączą wartości dla poszczególnych wskaźników, tworząc charakterystyczny „kształt" profilu regionu. Punkty znajdujące się na liniach, położone bliżej zewnętrznej krawędzi oznaczają lepsze wyniki względem innych regionów, natomiast bliżej środka - słabsze.

Metodologicznie wskaźniki są standaryzowane i agregowane, aby umożliwić porównania między regionami o różnej wielkości i strukturze. Całość daje wielowymiarowy obraz mocnych i słabych stron regionu. Szczegółowy opis metodologii opracowania Kompasu Atrakcyjności Regionalnej OECD dostępny jest w publikacji OECD „Measuring the Attractiveness of Regions"[1].

[1] https://www.oecd.org/en/publications/measuring-the-attractiveness-of-regions_fbe44086-en.html

KOMPAS ATRAKCYJNOŚCI WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Kompas atrakcyjności OECD wskazuje, że województwo warmińsko-mazurskie wyróżnia się przede wszystkim wysoką jakością środowiska naturalnego oraz bogatym kapitałem przyrodniczym, które stanowią główne źródło jego atrakcyjności. Na tle innych regionów Polski szczególnie wysokie wyniki osiągają wskaźniki dotyczące kapitału naturalnego i środowiska, a korzystnie prezentują się również kapitał kulturowy, mieszkalnictwo, odporność gruntów oraz cyfryzacja. Przewagi te wskazują, że atrakcyjność regionu opiera się przede wszystkim na walorach przyrodniczych oraz korzystnych warunkach do życia i wypoczynku.

Relatywnie słabiej prezentują się natomiast wskaźniki związane z potencjałem gospodarczym i rynkiem pracy, a także – w mniejszym stopniu – edukacją, zdrowiem, spójnością społeczną oraz dostępnością transportową.

CZĘŚĆ II – STATYSTYCZNY PROFIL REGIONU

PROFIL DEMOGRAFICZNY WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Sytuacja demograficzna województwa warmińsko-mazurskiego odzwierciedla procesy zachodzące w pozostałych regionach. Cechuje się wyższym od średniej dla Polski indeksem starości demograficznej, drugą najniższą dzietnością w kraju i postępującymi procesami depopulacji. Równocześnie wyróżnia się na tle Polski relatywnie niskim odsetkiem osób starszych w społeczeństwie.

Struktura ludności regionu warmińsko-mazurskiego różnicuje się w podziale na ośrodki miejskie i wiejskie. Korzystniej sytuacja wypada na terenach wiejskich, gdzie udział osób w wieku przedprodukcyjnym (19,0%) jest większy w porównaniu z miastami (16,8%). Najwięcej osób w wieku przedprodukcyjnym zamieszkuje powiat nowomiejski (20,3%), a leżące w tym powiecie gminy Kurzętnik i Bratian, a także gminy Stawiguda i Lubawa charakteryzują się najwyższym odsetkiem osób w wieku przedpro-

dukcyjnym (powyżej 22,0%). Największy odsetek w strukturze ludności mieszkańcy w wieku poprodukcyjnym stanowią w miastach Elblągu i Olsztynie oraz powiatach kętrzyńskim, węgorzewskim, bartoszyckim i lidzbarskim (powyżej 1/4 mieszkańców), a wśród gmin dużym odsetkiem wyróżniły się małe miasta: Kętrzyn, Górowo Iławeckie, Szczytno, Bartoszyce i gminy miejsko-wiejskie Reszel i Ruciane Nida, gdzie odsetek przekroczył 28,0%.

Województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się niższym niż średnio w Polsce udziałem osób w wieku 65 lat i więcej w strukturze mieszkańców, ale równocześnie drugą najniższą dzietnością. Odsetek seniorów w regionie zwiększył się z 11,7% w 2010 r. do 20,3% w 2024 r. Najszybciej procesy starzenia się społeczeństwa zachodzą na obszarach o niskiej dzietności i małej liczbie kobiet w wieku rozrodczym i na tych terenach obserwujemy wysoką wartość indeksu starości demograficznej, czyli relacji pokolenia osób powyżej 65 roku życia i dzieci w wieku 0-14 lat. W województwie warmińsko-mazurskim wskaźnik w 2024 r. był wyższy od średniej dla kraju i wyniósł 144. Najwięcej seniorów przypadało na pokolenie dzieci w powiatach kętrzyńskim, węgorzewskim, bartoszyckim oraz miastach Elblągu i Olsztynie (powyżej 160). Najwyższe wartości cechowały gminy Reszel, Kętrzyn, Pieniężno, Górowo Iławieckie, Frombork, Ruciane Nida i Banie Mazurskie (powyżej 200). Wartością indeksu poniżej 100 cechowało się 13 gmin regionu, głównie powiatów nowomiejskiego, szczycieńskiego, iławskiego i olsztyńskiego.

W latach 2010–2024 województwo warmińsko-mazurskie odnotowało ogólny spadek liczby ludności o 7,2%. Najsilniejszym biegunem wzrostu w województwie jest Miejski Obszar Funkcjonalny Olsztyna. W jego strefie wzrosty w większości przekraczały 10,0%, a w gminie Stawiguda odnotowano wyjątkowo wysoki przyrost – aż 142,2%. Pojedyncze wzrosty demograficzne zaobserwowano również w otoczeniu większych miast, tj. Ełk, Elbląg, Giżycko, Mrągowo, Szczytno, Nowe Miasto Lubawskie, Iława czy Ostróda, a także w samych miastach Lubawa i Ełk. W pozostałych częściach regionu depopulacja była zjawiskiem powszechnym, szczególnie widocznym w północnej części województwa, przy granicy z Rosją. **Zgodnie z prognozami demograficznymi, do 2040 roku województwo warmińsko-mazurskie może stracić średnio 9,3% swojej populacji**[2]. Najsilniejsze procesy depopulacyjne dotkną przede wszystkim gmin położonych w powiatach, m.in.: braniewskim, bartoszyckim, kętrzyńskim, węgorzewskim i gołdapskim (przy granicy z Rosją), w powiatach giżyckim i oleckim (część północno-wschodnia) oraz w powiecie szczycieńskim (część południowa województwa). Dalszy wzrost liczby ludności przewidywany jest jedynie w otoczeniu Olsztyna oraz większych miast.

Tabela 2. Wybrane wskaźniki demograficzne dla regionu warmińsko-mazurskiego

Jednostka	Zmiana liczby ludności (w latach 2010-2024)	Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej strukturze ludności (2024)	Indeksu starości demograficznej (2024)	Wskaźnik dzietności (2024)	Odsetek kobiet w wieku rozrodczym (2024)	Przyrost naturalny na 1000 osób (2024)
Warmińsko-mazurskie	-7,2%	20,3%	144	1,05	43,6%	-4,7
Polska	-2,7%	20,6%	141	1,10	44,1%	-4,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

[2] Prognozowana zmiana w latach 2023-2040 według prognozy GUS.

PROFIL GOSPODARCZY WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Strukturę regionu warmińsko-mazurskiego wyróżnia ponadprzeciętnie duży udział zatrudnionych w rolnictwie (9,4% przy średniej krajowej na poziomie 7,8%). Dodatkowo region charakteryzuje wyższy niż średnio w kraju udział zatrudnionych w sektorze przemysłu – 28,5% (średnio w kraju 28,0%). W sektorze usług zatrudnionych jest 62,1% przy średniej dla kraju na poziomie 64,2% (dane za 2024 r.).

Województwo jest zróżnicowane wewnętrznie. 10 z 21 powiatów regionu ma charakter przemysłowo-rolniczy (udział zatrudnionych w rolnictwie i przemyśle sięga ponad średnią krajową). Powiaty te koncentrują się przede wszystkim w południowo-zachodniej części regionu (działdowski, iławski, ostródzki, nowomiejski, nidzicki), ale wysokie zatrudnienie w przemyśle uwidacznia się także we wschodniej części regionu (powiaty olecki, ełcki), w sąsiedztwie największych ośrodków regionalnych (powiaty olsztyński, elbląski) oraz powiecie mrągowskim. Powiaty ściśle rolnicze (ponadprzeciętny udział zatrudnionych w rolnictwie) zlokalizowane są w północnej (bartoszycki, lidzbarski, kętrzyński, gołdapski) i południowej (szczycieński, piski) części regionu. W regionie występują także powiaty o charakterze usługowo-rolniczym – rozwinięte funkcje usługowe w tych powiatach wynikają z rozwiniętych funkcji turystycznych (powiaty giżycki i węgorzewski) lub przejściowego charakteru powiatu – między ośrodkiem miejskim a obszarami typowo rolniczymi (powiat braniewski). Dwa największe ośrodki miejskie regionu Olsztyn i Elbląg mają charakter usługowy (udział zatrudnienia w usługach ponad średnią krajową).

Duże znaczenie rolnictwa dla regionu uwidacznia się w udziale sektora w tworzeniu wartości dodanej brutto. Sektor rolnictwa w warmińsko-mazurskim odpowiedzialny jest za 7,1% WDB (średnio w kraju 3,0%)(dane za 2023 r.). Udział przemysłu w generowaniu WDB (33,4%) jest zbliżony do średniej krajowej (34,0%), a udział sektora usług jest poniżej średniej krajowej - 59,5%, przy średniej dla Polski na poziomie 63,0%. W wymiarze wewnątrzregionalnym uwidacznia się znaczący udział przemysłu w podregionie elbląskim (blisko 40% WDB), rolnictwa w każdym z podregionów (ale w największym stopniu w podregionie ełckim – ponad 10% WDB), oraz usług w podregionie olsztyńskim (64,4% WDB).

W województwie warmińsko-mazurskim nie sposób jednak wyodrębnić jednej dominującej funkcji gospodarczej, ponieważ gospodarka regionu ma charakter zróżnicowany i opiera się na kilku względnie równorzędnych sektorach i branżach.

KONCENTRACJA BRANŻ PRZEZ PRYZMAT STRUKTURY ZATRUDNIONYCH I PRODUKTYWNOŚCI[3]

Szerokorozumiany **sektor drzewny i meblarski** jest bez wątpienia silną specjalizacją warmińsko-mazurskiego, która jest ściśle powiązana z walorami naturalnymi regionu (najwyższy w kraju wskaźnik koncentracji zatrudnionych w branży produkcji mebli (LQ=3,23), a łącznie produkcja mebli i pozostała produkcja z drewna odpowiedzialne są za blisko 20% regionalnej wartości produkcji sprzedanej przemysłu). **Rolnictwo** stanowi istotny sektor regionalnej gospodarki (choć zdecydowana większość zatrudnionych w rolnictwie zajmuje się uprawami, chowem i hodowlą zwierząt, specjalizacja regionalna uwidacznia się zwłaszcza w **obszarze leśnictwa i rybactwa**). Ponadprzeciętne zatrudnienie występuje także w branżach ściśle powiązanych z sektorem rolniczym – **weterynarii i odzysku odpadów** (w tym rolniczych). Sam **przemysł spożywczy** niewątpliwe stanowi jedną z ważniejszych gałęzi gospodarki – ponad 26% produkcji sprzedanej przemysłu w regionie stanowi produkcja spożywcza (choć w skali kraju stanowi zaledwie 3,1%). Region warmińsko-mazurski rozwija się również w branżach, które są silnie powiązane z kapitałem terytorialnym regionu, jakim jest wysoka jeziorność – **turystyce i produkcji jachtów**. Osiąga również ponadprzeciętne wyniki w sektorze **produkcji tworzyw**

[3] Analiza koncentracji branż przez pryzmat struktury zatrudnienia i produktywności przeprowadzona została na podstawie danych za 2023 rok. Dostępne są dane za 2024 rok, niemniej w ich przypadku pojawiają się większe braki wynikające z tajemnicy statystycznej, co nie pozwala na obliczenie LQ dla wszystkich działów.

sztucznych (w dużej mierze za wyniki w branży odpowiada największy inwestor i pracodawca w regionie, producent opon Michelin Polska).

Tabela 3. Pełna lista kluczowych branż województwa warmińsko-mazurskiego przez pryzmat struktury pracujących (wg miejsca zamieszkania) w 2023 roku.

Sektor gospodarki	Sekcje i działy gospodarki (wg Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007)
Sektor rolniczy	**Sekcja A. Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo** Dział 02. Leśnictwo i pozyskiwanie drewna (**2,84**) Dział 03. Rybactwo (**3,76**)
Sektor przemysłowy	**Sekcja C. Przetwórstwo przemysłowe** Dział 10. Produkcja artykułów spożywczych (**1,26**) Dział 16. Produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli (…) (**2,32**) Dział 18. Poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji (**1,93**) Dział 22. Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (**1,38**) Dział 25. Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń (**1,42**) Dział 30. Produkcja pozostałego sprzętu transportowego (**2,26**) Dział 31. Produkcja mebli (**3,23**) **Sekcja E. Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją** Dział 37. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków (**1,55**) Dział 38. Działalność związana ze zbieraniem, przetwarzaniem i unieszkodliwianiem odpadów; odzysk surowców (**1,31**)
Sektor usługowy	**Sekcja I. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi** Dział 55. Zakwaterowanie (**1,38**) **Sekcja M. Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna** Dział 75. Działalność weterynaryjna (**1,53**) **Sekcja O. Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne** Dział 84. Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (**1,71**) **Sekcja Q. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna** Dział 87. Pomoc społeczna z zakwaterowaniem (**1,29**) Dział 88. Pomoc społeczna bez zakwaterowania (**1,34**)

Uwaga: w analizie regionalnych specjalizacji gospodarczych zastosowano wskaźnik ilorazu lokalizacji (LQ) obliczony na poziomie działów PKD 2007. Wskaźnik ilorazu lokalizacji wyraża udział pracujących w danym dziale gospodarki w regionie do udziału pracujących w tym dziale w gospodarce krajowej. Przykładowo wartość ilorazu lokalizacji równa 2,0 oznacza, że udział pracujących w danej branży w gospodarce regionalnej jest dwukrotnie wyższy niż przeciętnie w Polsce. Wartości wskaźnika ilorazu lokalizacji powyżej 1,25 świadczą o istotnej koncentracji zjawiska na danym obszarze (w tym przypadku o specjalizacji gospodarczej). Dodatkowo kolorem czerwonym oznaczono specjalizacje wynikające wyłącznie ze struktury produkcji sprzedanej przemysłu (w tym przypadku wartość ilorazu lokalizacji odnosi się do udziału regionu w produkcji danego działu PKD).

PROFIL ŚRODOWISKOWO-KULTUROWY WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Dziedzictwo kulturowe województwa warmińsko-mazurskiego cechuje wielowarstwowość i zróżnicowanie, wynikające z przemian geopolityczno-historycznych, wielowyznaniowości oraz uwarunkowań etnograficznych regionu. Obejmuje 6505 zabytków wpisanych do rejestru[4], co przekłada się na wysokie 4 miejsce w Polsce. Znaczny rozwój regionu nastąpił w średniowieczu, kiedy ukształtowały się główne ośrodki miejskie, w tym Lidzbark Warmiński – siedziba biskupów warmińskich (Pomnik Historii) oraz Frombork – centrum religijne i miejsce działalności Mikołaja Kopernika. Średniowieczny rodowód ma także Olsztyn pełniący wówczas funkcje administracyjne dóbr kapituły (zamek kapituły warmińskiej – Pomnik Historii) oraz mniejsze miejscowości, m.in. Reszel i Lubawa (należące do sieci Cittaslow). Struktura dziedzictwa obejmuje głównie zabytki mieszkalne (34%) i sakralne (10%), w tym charakterystyczne kościoły gotyckie (m.in. zespół katedralny we Fromborku – Pomnik Historii) oraz sanktuaria (Stoczek Klasztorny i Święta Lipka – Pomniki Historii). Istotne elementy dziedzictwa stanowią miejsca znaczących historycznie wydarzeń, w tym pole bitwy pod Grunwaldem (Pomnik Historii), a także zabytki techniki (Kanał Elbląski – Pomnik Historii). O wyjątkowości Kanału Elbląskiego decyduje jedyny na świecie, wciąż czynny historyczny system suchych pochylni, umożliwiający nieprzerwane pokonywanie przez jednostki pływające znacznych różnic wysokości.

Środowisko przyrodnicze województwa warmińsko-mazurskiego wyróżnia się na tle Polski wyjątkowym potencjałem turystycznym, rekreacyjnym i ekologicznym. Jego unikalny charakter wynika z typowo polodowcowej rzeźby, którą wyróżnia największe zagęszczenie jezior w kraju – jest ich tu ponad 3000. Największe akweny to Śniardwy (113,8 km²), Mamry (104,5 km²), Niegocin (26 km²) i Roś (18,9 km²). Obszerny system jezior, zintegrowany poprzez rozwiniętą sieć kanałów (ponad 150 km w prostej linii, a wraz z odgałęzieniami ponad 200 km), stanowi kluczowy element hydrologiczny regionu, warunkujący rozwój rekreacji wodnej, w tym kajakarstwa i żeglarstwa i rybactwa. Region wyróżnia się znacznym udziałem krajowych obszarów chronionych oraz wysoką lesistością. Na terenie województwa znajduje się wiele parków krajobrazowych, a wśród nich Mazurski Park Krajobrazowy – największy w Polsce. Krajowy system ochrony przyrody uzupełniony jest przez europejską sieć ekologiczną Natura 2000. W regionie wyznaczono 47 specjalnych obszarów ochrony siedlisk oraz 16 obszarów ochrony ptaków. Region posiada również obszary o znaczeniu międzynarodowym, objęte ochroną w ramach Konwencji Ramsarskiej, chroniące mokradła i ptactwo wodne. Są to: Rezerwat przyrody Jezioro Drużno, Rezerwat przyrody Jezioro Karaś, Rezerwat przyrody Jezioro Łuknajno, Rezerwat przyrody Jezioro Siedmiu Wysp (Oświn). Ponadto, region poszczycić się może Rezerwatem Biosfery Jeziora Mazurskie wyznaczonym w ramach międzynarodowego programu UNESCO „Człowiek i Biosfera". Jest to rozległy kompleks jeziorny z unikalnymi siedliskami wodno-błotnymi, ważny dla ptactwa wodnego (np. łabędź niemy na Jeziorze Łuknajno). Kontrastem krajobrazowym dla regionu jest północno-zachodni kraniec województwa, leżący w obrębie Delty Wisły. To obszar o depresyjnym ukształtowaniu terenu, stanowiący znaczące przeciwieństwo dla pagórkowatego centrum. Obszar warmińsko-mazurskiego jest kluczowym siedliskiem wielu gatunków, zwłaszcza ptaków wodno-błotnych, a także dużych drapieżników, takich jak wilki, rysie czy wydry. To właśnie tutaj znajduje się również "bociania stolica" Polski. W bezpośrednim sąsiedztwie granicy z Rosją, położone jest Żywkowo - miejscowość powszechnie uznawana za najbardziej znaną "bocianią wieś" w kraju. Każdego roku przebywa tam około 160 bocianów białych, zasiedlających 42 gniazda (ptop.org.pl). Województwo warmińsko-mazurskie znajduje się także na drugim miejscu w Polsce pod względem zasobności złóż torfów (17% zasobów krajowych – 26 złóż, w tym 3 eksploatowane), wykorzystywanych głównie rolniczo, a w znacznie mniejszym stopniu – do celów leczniczych[5].

[4] Narodowy Instytut Dziedzictwa, za pośrednictwem systemu Otwarte Dane (dane.gov.pl), stan na 20.05.2025 r.

[5] Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na dzień 31 grudnia 2024 r., 2025, Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy.

Wśród wiodących form turystyki uprawianych w województwie warmińsko-mazurskim występuje turystyka kwalifikowana (wodna – Szlak Wielkich Jezior Mazurskich, rowerowa – Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo, Mazurska Pętla Rowerowa) oraz turystyka wypoczynkowa, w tym campingowa. W ostatnich latach w województwie obserwuje się jednak postępujący proces podnoszenia jakości oferty turystycznej kierowanej do wysokobudżetowego klienta, czego wyrazem jest dynamiczny rozwój bazy noclegowej o najwyższym standardzie[6]. W regionie uwidacznia się także turystyka poznawcza, obejmująca eksplorację walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego oraz uczestnictwo w wydarzeniach sportowych i kulturalnych m.in. w Olsztynie, Mikołajkach, Mrągowie i Ostródzie. Ponadto rozwija się funkcja uzdrowiskowa, wzmacniana przez branżę spa&wellness, turystyka religijna (szczególnie w ośrodkach pielgrzymkowych takich jak Święta Lipka, Gietrzwałd, Stoczek Klasztorny) oraz turystyka biznesowa i kongresowa. Najważniejsze obszary turystyczne obejmują Krainę Wielkich Jezior Mazurskich oraz Pojezierza Olsztyńskie i Iławskie. Do ośrodków turystycznych o znaczeniu ponadregionalnym należą Mikołajki, Giżycko, Ryn, Olsztyn, Ostróda, Mrągowo oraz Iława[7]. W regionie rozwijane są również szlaki kulturowe, m.in. Szlak Kopernikowski, Szlak Fortyfikacji Mazurskich, Szlak Kanału Elbląskiego i Szlak Świętej Warmii, a uzupełnieniem tej oferty jest funkcjonująca w regionie Sieć Dziedzictwa Kulinarnego Warmia, Mazury i Powiśle.

UWARUNKOWANIA KONKURENCYJNOŚCI REGIONU

W regionie odnotowano relatywnie niski poziom innowacyjności i działalności B+R na tle kraju i UE. Województwo warmińsko-mazurskie plasuje się na 9. miejscu w kraju pod względem innowacyjności według rankingu Komisji Europejskiej - RIS 2025 i na 202 miejscu na tle regionów UE. Region odznacza się niskim na tle kraju i UE poziomem aktywności patentowej, inwestycji w badania i rozwój, innowacyjności przedsiębiorstw oraz umiędzynarodowienia nauki. Region w wymiarze innowacji na tle kraju wyróżnia się pozytywnie przede wszystkim aktywnością innowacyjnych MŚP (wprowadzających innowacje produktowe) oraz wysokim poziomem komercjalizacji (sprzedaży) produktów innowacyjnych – według danych z 2024[8].

Województwo charakteryzuje niski poziom zaawansowania gospodarki opartej na wiedzy. Gospodarka regionu oparta przede wszystkim na tradycyjnych gałęziach, w skali kraju odznacza się również dość niskim poziomem zaawansowania. Przejawia się to m.in. ponadprzeciętnie niskim poziomem zatrudnienia w sektorach B+R, wiedzochłonnych i technologii, niskim udziałem przychodów ze sprzedaży produktów podmiotów zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki w przetwórstwie przemysłowym oraz niskim odsetkiem nowych podmiotów w sektorze kreatywnym. Istotnym uwarunkowaniem gospodarki opartej na wiedzy jest dostępność zasobów ludzkich. Przejawem niskiego poziomu kapitału ludzkiego w regionie jest relatywnie niski względem kraju i UE udział studentów w relacji do liczby mieszkańców oraz niski odsetek dorosłych kształcących się (Life Long Learning).

W obliczu napiętej sytuacji geopolitycznej w Europie Wschodniej dużo większego znaczenia niż dotychczas nabiera sytuacja obszarów położonych przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej. Obszary przygraniczne, które jeszcze przed agresją Rosji w Ukrainie stanowiły obszary kumulacji społeczno-gospodarczych, stanęły przed dodatkowymi wyzwaniami związanymi m.in. z ograniczeniem wymiany handlowej i rynków zbytu, stagnacją sektora turystycznego oraz potrzebą zachowania komplementarności pomiędzy polityką rozwoju regionu, a polityką obronności Polski i zewnętrznej granicy UE.

[6] Między 2012 a 2025 rokiem liczba hoteli 5-gwiazdkowych wzrosła 6-krotnie (największa dynamika wśród województw).
[7] Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego, 2018, s. 78-79.
[8] W latach wcześniejszych (jeszcze w 2022 roku) region plasował się na końcu rankingu pod względem udziału przychodów ze sprzedaży produktów innowacyjnych, w tym na eksport.

UWARUNKOWANIA SPÓJNOŚCI REGIONU

Województwo warmińsko-mazurskie wyróżnia się na tle kraju bardzo wysoką wydajnością produkcji rolniczej – wartość dodana brutto na jednego pracującego w rolnictwie osiąga poziom 156,6% średniej dla Polski. Jednocześnie udział sektora rolniczego w strukturze pracujących w regionie (9,4%) jest nieco wyższy niż przeciętnie w kraju (7,8%).

Region cechuje jednak niska produktywność przemysłu, niski poziom przedsiębiorczości oraz niski poziom inwestycji w przedsiębiorstwach. Poziom i dynamika przedsiębiorczości są zasadniczo w całym regionie na niskim poziomie. W tym kontekście pozytywnie wyróżnia się Olsztyn wraz z obszarem funkcjonalnym oraz obszary o silnie rozwiniętych funkcjach turystycznych. Aktywność gospodarcza regionu mierzona dochodami gmin z tytułu udziału w CIT uwidacznia skalę problemu – blisko 70% gmin osiąga wartość wskaźnika poniżej 20% średniej krajowej, a prawie 45% poniżej 10%. Region odznacza się także niskim udziałem kapitału zagranicznego (w największym stopniu uwidacznia się to w pasie powiatów wzdłuż południowej granicy regionu oraz powiecie gołdapskim – wartość wskaźnika poniżej 10% średniej krajowej). Województwo warmińsko mazurskie charakteryzuje się także wyraźnie niższą niż przeciętnie w Polsce produktywnością przemysłu – wartością dodaną brutto na jednego pracującego w przemyśle (74,9% średniej dla kraju) i wartością produkcji sprzedanej przemysłu na jednego mieszkańca (52,3% średniej dla kraju). Mimo to należy zaznaczyć, że przemysł pełni dość istotną rolę w gospodarce regionu, gdyż zatrudnienie w tym sektorze (28,5%) kształtuje się na poziomie nieco wyższym od średniej krajowej (28,0%). W wymiarze wewnątrzregionalnym uwidacznia się zwłaszcza znaczący udział przemysłu w podregionie elbląskim (blisko 40% WDB). Warto podkreślić, że stosunkowo wysoki udział terenów wiejskich, kompleksów leśnych, powiatów i gmin słabo skomunikowanych skutecznie ogranicza rozwój przemysłu w regionie. Niekorzystnie przedstawia się również poziom inwestycji w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na jednego mieszkańca, wynoszący 62,6% średniej dla Polski. Problem w największym stopniu dotyka powiatów w pasie przy północnej granicy – powiat braniewski, bartoszycki, węgorzewski, gołdapski i olecki - oraz południowej granicy regionu – powiaty piski, nidzicki, nowomiejski. Warto podkreślić, że bardzo niski jest także udział powierzchni województwa objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, wynoszący 14,5% przy przeciętnej wartości w Polsce osiągającej 32,5%.

Region cechuje się złą sytuacją na rynku pracy, która przejawia się wysoką stopą bezrobocia rejestrowanego oraz dużym odsetkiem osób długotrwale bezrobotnych wśród mieszkańców w wieku produkcyjnym. Niemal cały obszar województwa odznacza się ponadprzeciętną stopą bezrobocia rejestrowanego (wyjątek stanowią Olsztyn i powiat iławski). W znacznej części powiatów (16 z 21) stopa bezrobocia kształtowała się powyżej 8,0%, a w ponad połowie powyżej 10,0%. Najwyższe wartości wskaźnik osiągnął w powiatach braniewskim, bartoszyckim i kętrzyńskim, w których poziom bezrobocia przekroczył 15,0%. Dodatkowo region zmaga się z długotrwałym bezrobociem. W większości powiatów liczba osób długotrwale pozostających bez pracy w liczbie osób w wieku produkcyjnym jest wyższa niż średnio w kraju. Największą skalą długotrwałego bezrobocia cechują się powiaty podregionu elbląskiego (braniewski, elbląski, działdowski, bartoszycki i kętrzyński) i powiat olecki, gdzie liczba osób długotrwale bezrobotnych jest dwukrotnie wyższa niż przeciętnie w Polsce. Trudna sytuacja na rynku pracy spowodowana jest słabo rozwiniętą gospodarką pozbawioną dużych inwestorów oraz skutkami transformacji gospodarczej lat 90. Niekorzystny obraz uzupełnia niska jakość szkolnictwa podstawowego i średniego – region charakteryzuje się najniższym w Polsce średnim wynikiem egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego oraz drugą najniższą zdawalnością matur w kraju. Ponadto województwo warmińsko-mazurskie odznacza się bardzo niską liczbą absolwentów uczelni wyższych (trzeci najniższy wynik w kraju) oraz studentów kierunków ścisłych i przyrodniczych (trzecia najniższa wartość w Polsce).

Województwo cechuje się złą sytuacją socjalną mieszkańców, która wyraża się bardzo wysokim stopniem zagrożenia ubóstwem zarówno na tle kraju (druga najwyższa wartość), jak i na tle pozostałych regionów Unii Europejskiej. Ponadto region wyróżnia się najwyższym w Polsce zasięgiem korzystania z pomocy społecznej przez mieszkańców. Niemal wszystkie powiaty regionu cechują się ponadprzeciętną skalą korzystania przez mieszkańców z pomocy społecznej (wyjątek stanowi Olsztyn). W połowie powiatów odsetek mieszkańców korzystających ze wsparcia jest ponad dwukrotnie wyższy niż średnio w kraju. Największym zasięgiem wyróżniają się powiaty kętrzyński, olecki, braniewski, bartoszycki, gołdapski i elbląski. Cały region, a w szczególności wymienione obszary, zmagają się z trudną sytuacją na rynku pracy, w tym z bezrobociem długotrwałym. Taka skala zasięgu korzystania z pomocy społecznej może świadczyć o kumulacji problemów ekonomicznych i społecznych w tej części kraju.

Region charakteryzuje się niską na tle kraju aktywnością inwestycyjną w sektorze mieszkaniowym, mierzoną średnioroczną liczbą mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2015–2024 w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. W analizowanym okresie wskaźniki realizacji inwestycji deweloperskich kształtowały się na poziomie ok. 75% średniej krajowej. Aktywność inwestycyjna nie była skoncentrowana wyłącznie w Olsztynie, lecz obejmowała również powiaty o funkcji turystycznej, takie jak powiat iławski i powiat ełcki. Skala inwestycji pozostawała jednak ograniczona, co znajduje odzwierciedlenie w relatywnie słabej pozycji Olsztyna na tle innych największych ośrodków miejskich (ok. 9 tys. zrealizowanych mieszkań deweloperskich).

W województwie warmińsko-mazurskim występuje ograniczona dostępność transportowa, o czym świadczą m.in. bardzo niskie wartości wskaźników: międzygałęziowej dostępności transportowej, wykorzystania kolei i zagęszczenia sieci transportowej kolejowej oraz drogowej (drogi utwardzone). Warto podkreślić, że unikalny charakter regionu – duża lesistość i liczne zbiorniki wodne – w dużej mierze ograniczają rozwój sieci transportowej i warunkują jej przebieg.

Województwo wyróżnia się bardzo wysokim poziomem produkcji energii z OZE w przeliczeniu na liczbę mieszkańców na tle kraju. Warunki przyrodnicze regionu sprzyjają rozwojowi odnawialnych źródeł energii. W województwie znajduje się 484 małych instalacji OZE o mocy 381,396 MW[9]. Dodatkowo region wyróżnia niski udział pracujących w górnictwie i energetyce na tle kraju wynikający z uwarunkowań gospodarczych regionu.

UWARUNKOWANIA ODPORNOŚCI REGIONU

Region warmińsko-mazurski, rozpoznawalny dzięki sieci ponad 3000 jezior i stanowiący istotny ośrodek ruchu turystycznego, mierzy się z wyzwaniami środowiskowymi o specyficznym charakterze. Kluczowym obszarem interwencji pozostaje ochrona jezior oraz wód powierzchniowych. Intensywne wykorzystanie turystyczne akwenów i ich otoczenia może skutkować wzrostem zanieczyszczeń dopływających do wód oraz przyspieszeniem procesów eutrofizacji. Bezpośrednio powiązanym zagadnieniem jest gospodarka wodno-ściekowa. Rozproszone osadnictwo w strefach jeziornych (m.in. domki letniskowe, pensjonaty, gospodarstwa agroturystyczne) oraz sezonowy, masowy napływ turystów, zwiększają presję na systemy odprowadzania i oczyszczania ścieków. W wielu lokalizacjach obserwuje się niedobór lub niewystarczającą przepustowość infrastruktury kanalizacyjnej, co w konsekwencji sprzyja przedostawaniu się nieoczyszczonych lub niedostatecznie oczyszczonych ścieków do środowiska wodnego i pogorszeniu jakości wód.

Województwo wyróżnia się na tle kraju wyraźnie wyższym niż przeciętnie w Polsce wskaźnikiem obszarów chronionych wynoszącym 46,8% wobec 32,2% średniej krajowej, co lokuje województwo na 3. miejscu w Polsce. Ponadto, województwo cechuje relatywnie wysoka lesistość wynosząca 31,9%

[9] Biuletyn Urzędu Regulacji Energetyki, 30 grudnia 2025.

wobec 29,6% średniej krajowej. Taki profil województwa wynika z dużej koncentracji cennych przyrodniczo ekosystemów oraz relatywnie niższej presji urbanizacyjno-przemysłowej regionu, co sprzyja utrzymaniu i wyznaczaniu form ochrony przyrody.

Województwo warmińsko-mazurskie wyróżnia się w skali kraju dobrą jakością powietrza. Notuje się tu niski poziom emisji gazów cieplarnianych, pyłu PM2,5 oraz zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych, co wynika głównie z niskiego stopnia urbanizacji i niewielkiego uprzemysłowienia regionu (jedynie miasta Olsztyn i Ełk zmagają się z wyższą emisją, a powiaty mniej zurbanizowane znajdują się wśród obszarów o najniższej emisji w kraju). Jednocześnie zaobserwowano bardzo niski odsetek zanieczyszczeń zatrzymanych lub zneutralizowanych w urządzeniach redukcyjnych, co nie przeczy dobrej jakości powietrza, lecz najpewniej odzwierciedla mniej przemysłowy profil województwa oraz mniejszą liczbę i skalę zakładów, na podstawie których wskaźnik jest liczony.

Region odznacza się bardzo niskim poborem wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności, co można wiązać z rozproszoną strukturą osadniczą oraz ograniczoną obecnością sektorów o wysokiej wodochłonności. **Jednocześnie region charakteryzuje się jedną z najniższych w kraju energochłonności przemysłu i transportu oraz niskim zużyciem energii elektrycznej na 1 mieszkańca**, co odzwierciedla mniejszą intensywność działalności gospodarczej, a w konsekwencji niższą presję na zasoby energetyczne.

Region warmińsko-mazurski zmaga się z istotnym zagrożeniem powodziowym związanym z Morzem Bałtyckim. Wzrost poziomu morza prowadzić może do zalewania nisko położonych terenów, takich jak części Żuław Wiślanych. Intensywność tego zjawiska potęguje również występowanie cofek, podczas których silne wiatry od strony morza wpychają wodę w głąb ujścia rzek, spiętrzając ją i zwiększając ryzyko powodzi. Region wyróżnia się jednak dobrze rozwiniętą infrastrukturą małej retencji, sięgającą ok. 190% średniej krajowej, co istotnie wzmacnia jego zdolność do ograniczania skutków tych zagrożeń, choć potencjał ten pozostaje zróżnicowany przestrzennie i wymaga dalszego wzmacniania.

Tabela 4. Wartości wskaźników w relacji do średniej krajowej i UE

Obszar	Wskaźnik	Rodzaj wskaźnika	Wartość wskaźnika w relacji do średniej PL(%)	Wartość wskaźnika w relacji do średniej UE(%)	Ocena w relacji do średniej PL	Ocena w relacji do średniej UE
A	MŚP wprowadzające innowacje produktowe [Znormalizowany wskaźnik RIS 2025 - 2025]	S	172,1	48,2	+++	---
A	Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych [%] (2024)	S	139,0	X	++	X
A	Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport [%] (2024)	S	146,9	X	++	X
A	Innowacyjne MŚP współpracujące z innymi podmiotami [Znormalizowany wskaźnik RIS 2025]	S	106,8	60,8	+	--
A	Zatrudnienie w sektorze technologii i sektorach wiedzochłonnych [%] (2024)	S	42,6	39,2	---	---
A	Nakłady na B+R w mln PPS na 10 tys. mieszkańców (2023)	S	42,9	24,5	---	---
A	Studenci szkół wyższych jak % ludności ogółem [%] (2024)	S	47,4	42,9	---	---
A	Nakłady na innowacyjność przedsiębiorstw na 1tys. pracujących w w. produkcyjnym [tys. zł] (2024)	S	21,6	X	---	X
A	Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów podmiotów high-tech i mid-high-tech [%] (2024)	S	23,6	X	---	X
A	Patenty udzielone przez UPRP na 1 mln mieszkańców (2024)	S	16,7	X	---	X
A	Odsetek studentów cudzoziemców studiujących na polskich uczelniach [%] (2024)	S	28,0	X	---	X
A	Odsetek osób zatrudnionych w sektorze B+R (badacze) w relacji do ludności w wieku produkcyjnym (2024)	S	45,4	X	---	X
A	Wnioski patentowe PCT na miliard PKB (w PPS) [Znormalizowany wskaźnik RIS 2025 - 2025]	S	70,7	26,9	--	---
A	Zasoby ludzkie w nauce i technologii - naukowcy i inżynierowie [% osób na rynku pracy] (2024)	S	65,3	69,7	--	--
A	Nakłady na B+R w relacji do PKB [%] (2023)	S	61,5	42,4	--	---
A	Międzynarodowe współpublikacje naukowe na milion mieszkańców (2024)	S	51,1	25,8	--	---
A	Udział sektora kreatywnego w liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem [%] (2024)	S	74,1	X	--	X

Obszar	Wskaźnik	Rodzaj wskaźnika	Wartość wskaźnika w relacji do średniej PL(%)	Wartość wskaźnika w relacji do średniej UE(%)	Ocena w relacji do średniej PL	Ocena w relacji do średniej UE
A	Odsetek osób (25–64 lata), które doskonaliły umiejętności w ostatnim roku [%] (2024)	S	76,5	53,7	-	--
A	Podmioty gospodarcze w usługach wyższego rzędu (sekcje J-R) na 1000 ludności	S	75,1	X	-	X
A i B	Wskaźnik wykorzystania kolei (2024)	S	40,8	X	---	X
A i B	WMDT (wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej) osobowy (2023)	S	45,1	X	---	X
A i B	Sieć kolejowa dostosowana do prędkości od 120 do 160 km/h w % całości sieci (2024)	S	63,3	X	--	X
A i B	Długość dróg publicznych o twardej nawierzchni na 100 km² (2024)	S	60,4	X	--	X
A i B	Długość linii kolejowych eksploatowanych na 1000 km² (2024)	S	72,8	X	--	X
A i B	Drogi ekspresowe i autostrady na 1000 km2 (2024)	S	80,8	X	-	X
B	Produkcja energii elektrycznej z OZE na 1000 mieszkańców [GWh] (2024)	S	150,2	X	+++	X
B	Wartość dodana brutto w rolnictwie na 1 pracującego [zł] (2023)	S	156,6	X	+++	X
B	Udział pracujących w górnictwie i energetyce w liczbie pracujących ogółem (2024)	D	58,7	X	++	X
B	Odsetek pracujących w sekcjach B-E (sektor przemysłowy) (2024)	S	103,8	X	+	X
B	Udział sektora rolniczego w strukturze pracujących [%] (2024)	N	120,5	X	+	X
B	Zdawalność egzaminów maturalnych [%] (2024)	S	100,4	X	+	X
B	Wskaźnik zgonów z powodu chorób układu krążenia na 1000 mieszkańców (2024)	D	94,3	X	+	X
B	Dochody gmin na 1 mieszkańca z tytułu udziału w CIT (2024)	S	38,1	X	---	X
B	Kapitał zagraniczny na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym [zł] (2024)	S	17,4	X	---	X
B	Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności (2024)	S	24,8	X	---	X
B	Stopa bezrobocia rejestrowanego [%] (2024)	D	164,7	X	---	X
B	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych (2024)	D	158,0	134,6	---	--
B	Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej [%] (2024)	D	167,7	X	---	X
B	Udział powierzchni objętej obowiązującymi MPZP (2024)	S	44,6	X	---	X
B	Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca [zł] (wartość średnioroczna 2020-2024)	S	62,6	X	--	X
B	Odsetek długotrwale bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym [%] (2024)	D	137,3	X	--	X
B	Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca [zł] (2024)	S	52,6	X	--	X
B	Absolwenci uczelni wyższych na 10 tys. ludności (2024)	S	57,7	X	--	X
B	Wartość dodana brutto w przemyśle na 1 pracującego [zł] (2023)	S	74,9	X	--	X
B	Studenci uczelni: nauki ścisłe i przyrodnicze na 10 tys. ludności (2024)	S	50,9	X	--	X
B	Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze na 1000 osób w wieku produkcyjnym (2024)	S	77,5	X	-	X
B	Podmioty gospodarcze na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym (2024)	S	78,3	X	-	X
B	Odsetek pracujących w sekcjach G-N, R-U (usługi rynkowe) (2024)	S	81,7	X	-	X
B	Pracujący w mikroprzedsiębiorstwach (9 i mniej pracujących) (2024)	N	97,4	X	-	X
B	Pracujący w dużych przedsiębiorstwach (powyżej 250 pracujących) (2024)	N	97,7	X	-	X
B	Średni wynik egzaminu ósmoklasisty z j. angielskiego (2025)	S	94,2	X	-	X
B	Średni wynik egzaminu ósmoklasisty z matematyki (2025)	S	88,3	X	-	X
B	Wartość dodana brutto w usługach rynkowych na 1 pracującego [zł] (2023)	S	78,2	X	-	X
B	Średnioroczna liczba mieszkań ogółem oddanych do użytkowania na 10 tys. mieszkańców (2015-2024)	S	76,6	X	-	X
B	Średnioroczna liczba mieszkań deweloperskich oddanych do użytkowania na 10 tys. mieszkańców (2015-2024)	S	75,9	X	-	X
B	Średnioroczna liczba mieszkań społecznych oddanych do użytkowania na 10 tys. mieszkańców (2015-2024)	S	96,3	X	-	X
C	Emisje gazów cieplarnianych GHG [t CO_2 eq/1 km2] (2024)	D	29,6	X	+++	X
C	Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych ogółem na km2 (2024)	D	10,4	X	+++	X
C	Zużycie energii w sektorze transportowym na 1 mieszkańca [kWh] (2024)	D	38,2	X	+++	X
C	Mała retencja wodna - pojemność obiektów na 1 km2 powierzchni [dam3] (2024)	S	189,3	X	+++	X
C	Pobór wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku na 1 km² [dam3] (2024)	D	17,8	X	+++	X
C	Emisje gazów cieplarnianych GHG (t CO_2 eq/1 000 mieszkańców) (2024)	D	63,3	X	++	X
C	Emisja pyłu zawieszonego (PM2,5) do powietrza (Country Report, 2021)	D	73,9	117,8	++	-
C	Zużycie energii per capita (kWh na mieszkańca) (2024)	D	61,3	X	++	X

Obszar	Wskaźnik	Rodzaj wskaźnika	Wartość wskaźnika w relacji do średniej PL(%)	Wartość wskaźnika w relacji do średniej UE(%)	Ocena w relacji do średniej PL	Ocena w relacji do średniej UE
C	Energochłonność przemysłu (indeks, Polska = 100) (2023)	D	50,0	X	++	X
C	Udział powierzchni obszarów chronionych w powierzchni ogółem (2024)	S	145,3	X	++	X
C	Lesistość w % (2024)	S	107,8	X	+	X
C	Zanieczyszczenia gazowe zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji (%) (2024)	S	11,9	X	---	X
C	Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji (2024)	D	103,1	X	-	X
C	Zdarzenia wymagające udziału jednostek ochrony przeciwpożarowej na 1000 ludności (2024)	D	100,0	X	-	X

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, EUROSTAT, UTK, publikacji KE oraz raportów ewaluacyjnych[10].

A – konkurencyjność, B – spójność, C – odporność; S – stymulanta, D – destymulanta, N – nominanta

Szczegółowy opis metodologii znajduje się w załączniku na końcu dokumentu.

* Kolorem szarym oznaczono wskaźniki wykorzystane w tabelach potencjałów i problemów oraz w opisach odnoszących się do danego regionu.

[10] Rosik P., Komornicki T., Goliszek S., Duma P., 2025, RAPORT KOŃCOWY dot. wykonania badania ewaluacyjnego pt. „Oszacowanie oczekiwanych rezultatów interwencji za pomocą miar dostępności transportowej dostosowanych do potrzeb dokumentów strategicznych i operacyjnych perspektyw finansowych 2014-2020 i 2021-2027 (aktualizacja 2024/2025)".

CZĘŚĆ III – POTENCJAŁY I PROBLEMY – PERSPEKTYWA REGIONU

KONKURENCYJNOŚĆ

POTENCJAŁY

Struktura zatrudnienia wskazuje, że region wyróżnia się na tle kraju relatywnie wysokim znaczeniem przemysłu. W 2024 r. w sektorze przemysłowym pracowało 31,2% zatrudnionych, podczas gdy średnia krajowa wynosiła 28,8%. Jednocześnie udział zatrudnionych w rolnictwie wynosił 9,4% wobec 7,8% średnio w kraju, natomiast w usługach pracowało 62,1% mieszkańców regionu przy średniej krajowej wynoszącej 64,2%. Oznacza to, że gospodarka województwa ma bardziej zróżnicowany charakter niż często się zakłada, a przemysł pozostaje jednym z kluczowych filarów rozwoju. W województwie warmińsko-mazurskim trudno jednak wskazać jedną wiodącą gałąź gospodarki, ponieważ rozwój regionu opiera się na kilku różnorodnych sektorach i branżach, które odgrywają podobnie istotną rolę.

Silną stroną regionu są rozwijające się inteligentne specjalizacje, które wykraczają daleko poza tradycyjnie rozumiane rolnictwo i gospodarkę leśną. Strategiczne znaczenie mają przede wszystkim specjalizacje związane z produkcją żywności wysokiej jakości, drewnem i meblarstwem, ekonomią wody oraz zdrowym życiem. Są one bezpośrednio powiązane z zasobami środowiskowymi regionu, ale jednocześnie coraz silniej wykorzystują nowoczesne technologie, innowacje oraz działalność badawczo-rozwojową. Na szczególną uwagę zasługuje sektor drzewny i meblarski, który należy do najmocniejszych specjalizacji gospodarczych regionu. Województwo osiąga najwyższy w Polsce wskaźnik koncentracji zatrudnienia w produkcji mebli, a produkcja mebli i wyrobów z drewna odpowiada łącznie za blisko 20% wartości produkcji sprzedanej przemysłu w regionie. Silną pozycję posiada również przemysł spożywczy, odpowiadający za ponad 26% wartości produkcji sprzedanej przemysłu.

Szczególne znaczenie w kontekście przemian demograficznych ma specjalizacja „zdrowe życie", która w warunkach starzenia się społeczeństwa stwarza podstawy rozwoju srebrnej gospodarki, odpowiadającej na rosnące zapotrzebowanie na usługi zdrowotne, opiekuńcze, rehabilitacyjne i prozdrowotne. Dodatkowo województwo warmińsko-mazurskie posiada unikalny potencjał uzdrowiskowy oparty na czystym powietrzu, bogatych złożach borowiny oraz wodach mineralnych. Region dynamicznie rozwija infrastrukturę leczniczą, stając się ważnym ośrodkiem rehabilitacji i profilaktyki zdrowotnej w Polsce.

Na Warmii i Mazurach funkcjonują dwa uzdrowiska: Gołdap oraz Lidzbark Warmiński. Uzdrowisko Gołdap leczy schorzenia narządu ruchu, reumatologiczne, układu nerwowego, krążenia, oddechowego, trawiennego oraz choroby kobiece. Uzdrowisko Lidzbark Warmiński obejmuje natomiast leczenie chorób kardiologicznych i nadciśnienia, schorzeń narządu ruchu, chorób reumatologicznych, neurologicznych oraz układu oddechowego. Ponadto w województwie znajdują się trzy obszary ochrony uzdrowiskowej obejmujące tereny gmin: Frombork, Miłomłyn i Górowo Iławeckie.

Wbrew powszechnym opiniom województwo warmińsko-mazurskie nie powinno być postrzegane jako region zapóźniony innowacyjnie. Chociaż część mierników związanych z działalnością badawczo-rozwojową oraz tworzeniem nowych rozwiązań osiąga wartości niższe od średniej, to jednocześnie region uzyskuje bardzo dobre wyniki w zakresie wdrażania i komercjalizacji innowacji. Na szczególną uwagę zasługują wskaźniki dotyczące MŚP wprowadzających innowacje produktowe (172,1% średniej ogólnopolskiej), udziału przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych (139,0% średniej ogólnopolskiej) oraz udziału przychodów z eksportu takich produktów (146,9% średniej ogólnopolskiej). Jednocześnie wskaźniki odnoszące się do nakładów na działalność badawczo-rozwojową oraz innych zasobów służących generowaniu nowych technologii sugerują relatywnie słabszy potencjał regionu w zakresie kreowania innowacji. Przewaga konkurencyjna województwa wydaje się opierać przede wszystkim na zdolności do absorpcji, adaptacji i implementacji istniejących rozwiązań technologicznych, a nie na ich samodzielnym tworzeniu. Pomimo relatywnie niskich nakładów na działalność B+R przedsiębiorstwa funkcjonujące w regionie osiągają znaczące przychody ze sprzedaży produktów innowacyjnych. Oznacza to, że procesy innowacyjne są realizowane w sposób skuteczny i przynoszą wymierne efekty gospodarcze.

Ważnym filarem rozwoju województwa warmińsko-mazurskiego są Miejskie Obszary Funkcjonalne Olsztyna, Elbląga i Ełku, które jako główne ośrodki wzrostu gospodarczego, społecznego i usługowego odgrywają kluczową rolę w generowaniu impulsów rozwojowych regionu. Olsztyn jako ośrodek regionalny pełni przede wszystkim kluczowe funkcje administracyjne i usługowe, stanowiąc stolicę województwa oraz miejsce koncentracji usług publicznych

i wyższego rzędu. Istotnym elementem jego rozwoju jest również zaplecze akademickie w postaci Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, które wzmacnia potencjał intelektualny i kadrowy całego regionu. Elbląg, pełniący funkcję subregionalną, wykorzystuje swoje położenie i potencjał transportowo-logistyczny, w tym port morski oraz powiązania z Trójmiastem, a także rozwija funkcje usługowe i edukacyjne, jednocześnie wymagając działań ograniczających odpływ młodych i wykwalifikowanych mieszkańców. Z kolei Ełk, jako subregionalne centrum wschodniej części regionu, wzmacnia funkcje usługowe i edukacyjne, przy jednoczesnym znaczącym wsparciu dostępności komunikacyjnej dzięki inwestycjom takim jak Rail Baltica i S16. Koncentracja działań na tych trzech MOF pozwala nie tylko wzmacniać ich indywidualne funkcje rozwojowe, ale przede wszystkim budować spójny system powiązań funkcjonalnych, który zwiększa konkurencyjność całego regionu i wspiera rozwój obszarów wiejskich oraz mniejszych ośrodków poprzez efekt dyfuzji.

Istotnym, wciąż niewykorzystanym w pełni potencjałem rozwojowym województwa jest port morski w Elblągu. Dzięki przekopowi Mierzei Wiślanej oraz uzyskaniu niezależnego dostępu do Morza Bałtyckiego port zyskał nowe możliwości rozwoju funkcji transportowych, logistycznych i gospodarczych. W dłuższej perspektywie może on stać się jednym z najważniejszych portów morskich w północno-wschodniej Polsce oraz kluczowym ośrodkiem gospodarczym południowej części Zalewu Wiślanego. Port ma potencjał, aby pełnić rolę czwartego portu o znaczeniu regionalnym na polskim wybrzeżu, uzupełniającego system portowy tworzony przez Gdańsk, Gdynię i Szczecin–Świnoujście. Może stać się ważnym elementem krajowego systemu transportowego, wspierając rozwój przedsiębiorczości, handlu, centrów logistycznych oraz przemysłu zlokalizowanego w regionie. Potencjał portu stwarza również szansę na przyciąganie nowych inwestorów krajowych i zagranicznych, rozwój terenów inwestycyjnych Elbląga i jego otoczenia oraz zwiększenie znaczenia województwa warmińsko-mazurskiego w krajowych i międzynarodowych łańcuchach dostaw. Wykorzystanie tego potencjału wymaga jednak dalszych inwestycji infrastrukturalnych, w szczególności pogłębienia toru wodnego do portu oraz rozwoju połączeń drogowych i kolejowych integrujących port z zapleczem gospodarczym regionu.

Jednym z istotnych sektorów gospodarki województwa warmińsko-mazurskiego jest turystyka. O wyjątkowości tego sektora decydują zarówno walory przyrodnicze, jak i bogate dziedzictwo kulturowe. Region wyróżnia się największym w kraju zagęszczeniem jezior – jest ich ponad 3000, w tym największe akweny, takie jak Śniardwy i Mamry. Rozległa sieć jezior oraz rzek sprzyja rozwojowi żeglarstwa, kajakarstwa i innych form turystyki wodnej. Dużą wartość stanowią także obszary chronione (46,8% powierzchni regionu, wobec 32,2% średniej krajowej), w tym Mazurski Park Krajobrazowy, liczne rezerwaty przyrody oraz tereny objęte siecią Natura 2000. Istotnym atutem regionu jest także dziedzictwo kulturowe. Do najcenniejszych zabytków regionu należą średniowieczne zespoły zabytkowe we Fromborku, Lidzbarku Warmińskim i Olsztynie, a także Kanał Elbląski, Święta Lipka czy pole bitwy pod Grunwaldem, a także miejsce pielgrzymkowe w Gietrzwałdzie. Bogata historia regionu sprzyja rozwojowi turystyki kulturowej, religijnej i poznawczej. Wśród najważniejszych form turystyki dominują turystyka wypoczynkowa, wodna, rowerowa oraz zdrowotna. Dużą popularnością cieszą się Szlak Wielkich Jezior Mazurskich i szlak rowerowy Green Velo. Najważniejsze ośrodki turystyczne to Mikołajki, Giżycko, Mrągowo, Ostróda, Iława oraz dynamicznie rozwijający się Olsztyn. Mimo ogromnego potencjału region stoi przed istotnymi wyzwaniami. Najważniejszym problemem jest wysoka sezonowość ruchu turystycznego. W 2025 r. jedynie 64,7% obiektów noclegowych funkcjonowało całorocznie, co było wynikiem znacznie niższym od średniej krajowej. Największe wykorzystanie miejsc noclegowych odnotowano w lipcu i sierpniu, natomiast poza sezonem obiekty pozostają w dużej mierze niewykorzystane. Ogranicza to korzyści gospodarcze płynące z turystyki i zmniejsza stabilność zatrudnienia w branży. Kolejnym wyzwaniem jest ochrona środowiska przyrodniczego. Chociaż region nie doświadcza zjawiska masowej nadmiernej turystyki na skalę Tatr czy wybrzeża Bałtyku, to w najpopularniejszych miejscach, zwłaszcza na obszarze Wielkich Jezior Mazurskich, sezonowy napływ turystów powoduje presję na ekosystemy, gospodarkę odpadami i zasoby wodne. Dlatego przyszły rozwój turystyki powinien opierać się na tworzeniu atrakcji całorocznych, równomiernym rozpraszaniu ruchu turystycznego oraz skutecznej ochronie unikalnych walorów przyrodniczych i kulturowych regionu.

Województwo warmińsko-mazurskie należy do regionów o relatywnie dużych zasobach wód powierzchniowych w skali kraju, co wynika z uwarunkowań przyrodniczych, w tym obecności licznych jezior (ok. 3000 jezior) oraz dobrze rozwiniętej sieci hydrograficznej. Łączna długość rzek i kanałów wynosi 6 463 km, co stanowi około 8,7% długości

sieci rzecznej w Polsce. Charakterystyczną cechą regionu jest fakt, że większość rzek ma swoje źródła na jego obszarze (np. w rejonie Garbu Lubawskiego, z którego bierze początek aż 7 rzek). Jednym z najważniejszych elementów systemu wodnego regionu są jeziora. Na obszarze województwa znajduje się 1 081 jezior o powierzchni powyżej 1 ha, w tym 320 jezior o powierzchni przekraczającej 50 ha. Łączna powierzchnia wód stanowi 5,7% powierzchni województwa. Ich łączna pojemność szacowana jest na ok. 8,5 km³, co czyni je istotnym rezerwuarem wody. Województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się również wysokim udziałem gruntów leśnych, które zajmują 32,7% powierzchni lądowej regionu (6. lokata w kraju). Tak znaczny udział lasów stanowi ważny walor przyrodniczy i gospodarczy, a także wpływa na atrakcyjność turystyczną województwa. Lasy pełnią tu wiele istotnych funkcji: przyczyniają się do ochrony bioróżnorodności, regulują warunki klimatyczne i wodne, ograniczają erozję gleb oraz sprzyjają retencji wody. Mają również duże znaczenie rekreacyjne i krajobrazowe, tworząc jeden z najcenniejszych elementów środowiska naturalnego regionu. Lasy w połączeniu z dużą liczbą jezior i rozwiniętą siecią rzeczną sprawiają, że województwo wyróżnia się na tle kraju wyjątkowo korzystnymi warunkami przyrodniczymi. Ponadto, województwo znajduje się na drugim miejscu w Polsce pod względem zasobności złóż torfów (17% zasobów krajowych – 26 złóż, w tym 3 eksploatowane), wykorzystywanych głównie rolniczo, a w znacznie mniejszym stopniu – do celów leczniczych.

Województwo warmińsko-mazurskie dysponuje znacznym potencjałem młodzieży, który może stanowić jeden z najważniejszych zasobów rozwojowych regionu. Mieszka tu ponad 143 tys. osób w wieku 15-24 lata (ok. 11% ludności regionu), co stanowi istotny kapitał ludzki dla przyszłego rozwoju gospodarczego i społecznego. Jednocześnie odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym, czyli do 18 roku życia, wynosi ponad 17% ludności (9. miejsce w kraju). Ważnym atutem regionu są Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie oraz jedyna w Polsce Akademia Policji w Szczytnie.
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie to największa uczelnia wyższa w województwie, na której studiuje ponad 16,5 tys. studentów. Uczelnia prowadzi kształcenie i badania naukowe w dziedzinach istotnych dla regionalnej gospodarki, m.in. w zakresie nauk o żywności, rolnictwa, weterynarii, medycyny, ochrony środowiska oraz gospodarki wodnej. Kierunki takie jak weterynaria, zootechnika, prawo, psychologia, kryminologia i kierunek lekarski odnotowują wysoki poziom jakości kształcenia oraz dużą liczbę kandydatów chcących studiować powyższe kierunki.
Akademia Policji w Szczytnie to jedyna w Polsce policyjna uczelnia wyższa, nadzorowana przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Przy ok. 2,5 tys. studentów i ponad 7 tys. osób szkolonych rocznie skala działalności wykracza poza klasyczną uczelnię i obejmuje również system doskonalenia zawodowego Policji.
Jednocześnie istotnym wyzwaniem rozwojowym pozostaje odpływ młodych mieszkańców do największych ośrodków akademickich i gospodarczych kraju. Jedną z przyczyn tego zjawiska jest ograniczona oferta kształcenia technicznego. Warmia i Mazury pozostają jednym z dwóch regionów w Polsce bez samodzielnej politechniki. Szacuje się, że około 3 tys. mieszkańców województwa studiuje na uczelniach technicznych poza regionem, co często prowadzi do trwałej migracji po ukończeniu studiów. Z drugiej strony świadczy to aspiracjach edukacyjnych młodzieży oraz istniejącym zapotrzebowaniu na rozwój kierunków technicznych i inżynierskich.

Region posiada niewykorzystane tereny inwestycyjne, które zlokalizowane są głównie w centralnej, zachodniej i północno-zachodniej części województwa. Koncentrują się przede wszystkim w sąsiedztwie głównego układu komunikacyjnego (dróg S7, S16, S51, S61, S22), który stanowi podstawę ich dostępności transportowej oraz atrakcyjności inwestycyjnej, a także w pobliżu większych miast regionu, takich jak Elbląg, Olsztyn i Ełk.

Ponadto jednym, choć często niedocenianym potencjałem rozwojowym województwa są tereny popegeerowskie. Region wyróżnia się w skali kraju znaczącymi zasobami gruntów pozostających w dyspozycji Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa. Według stanu na 31 grudnia 2025 r. w województwie warmińsko-mazurskim znajdowało się 150 986 ha nieruchomości wchodzących w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa, co stanowiło 11,4% wszystkich gruntów tego zasobu w Polsce i plasowało region na 4. miejscu w kraju (za województwami: zachodniopomorskim, wielkopolskim i dolnośląskim). Jednocześnie powierzchnia ta odpowiada około 11,0% gruntów rolnych województwa oraz 6,2% jego całkowitej powierzchni. Skala dostępnych zasobów stwarza możliwości przeznaczania terenów popegeerowskich na nowe cele odpowiadające współczesnym wyzwaniom rozwojowym. Grunty te mogą stanowić przestrzeń dla lokowania nowych inwestycji gospodarczych, rozwoju odnawialnych źródeł energii czy też realizacji przedsięwzięć związanych z nowoczesnym rolnictwem i przetwórstwem rolno-spożywczym.

Dynamiczny wzrost elastycznych form zatrudnienia – według GUS ponad 10% Polaków pracuje obecnie w pełni zdalnie, a ponad połowa badanych uważa elastyczność pracy za ważniejszą od wynagrodzenia – tworzy rosnący popyt na atrakcyjne miejsca sprzyjające pracy poza dużymi ośrodkami miejskimi. Region, konsekwentnie rozbudowując infrastrukturę szerokopasmową, zyskuje zdolność do połączenia wyjątkowych walorów krajobrazowych z niezawodną łącznością cyfrową tworząc warunki do workation (połączenie pracy zdalnej z wakacjami). Według GUS odsetek gospodarstw domowych w województwie warmińsko-mazurskim posiadających dostęp do szerokopasmowego Internetu wyniósł 93,0% (przy średniej ogólnopolskiej 94,9%). Inteligentne zagospodarowanie tego potencjału, łączące unikalne walory środowiskowe z nowoczesną infrastrukturą cyfrową i rosnącą dostępnością pracy zdalnej, stwarza możliwość przyciągnięcia wykwalifikowanych pracowników zdalnych, wydłużenia sezonu turystyczny poza miesiące letnie oraz zdywersyfikowania lokalnej gospodarki, zmniejszając jej podatność na wahania sezonowe.

Potencjał ten może zostać wykorzystany jednak przy zapewnieniu dalszych inwestycji w zakresie infrastruktury cyfrowej. Jest to niezbędne, gdyż jak wynika z danych GUS liczba gospodarstw domowych pozbawionych dostępu do Internetu w regionie w 2025 r. wyniosła 22 611 (10. miejsce w kraju), co stanowiło 5,9% wszystkich gospodarstw na Warmii i Mazurach. Jest to czwarty najwyższy odsetek w kraju po świętokrzyskim, lubelskim i łódzkim.

PROBLEMY

Pomimo licznych atutów regionu, jednym z najważniejszych wyzwań rozwojowych pozostaje niedostateczna liczba dużych, strategicznych inwestycji, które mogłyby stać się trwałymi filarami gospodarki regionu. Warmińsko-mazurskie nadal odczuwa brak silnych przedsiębiorstw o ponadregionalnym znaczeniu, zdolnych nie tylko do tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy, lecz także do generowania długofalowych efektów rozwojowych poprzez przyciąganie kapitału, rozwój lokalnych łańcuchów dostaw oraz wzmacnianie konkurencyjności gospodarczej regionu. Znaczenie takich inwestycji jest szczególnie istotne w kontekście wyzwań demograficznych i odpływu młodych, wykwalifikowanych mieszkańców do największych ośrodków akademickich i gospodarczych kraju. Doświadczenia wielu państw europejskich pokazują, że w przyciąganiu strategicznych inwestorów do słabiej rozwiniętych regionów kluczową rolę odgrywa aktywne wsparcie państwa, które poprzez odpowiednie instrumenty i zachęty inwestycyjne kreuje warunki sprzyjające lokowaniu kapitału. Dlatego konieczne jest prowadzenie zdecydowanej i długofalowej rządowej polityki rozwojowej ukierunkowanej na pozyskiwanie dużych inwestorów krajowych i zagranicznych na Warmii i Mazurach.

Napięta sytuacja geopolityczna w Europie Wschodniej i trwałe odgrodzenie się UE od Rosji wskazuje na wstrzymanie w dłuższej perspektywie współpracy. W Polsce problem ten dotyka zwłaszcza warmińsko-mazurskie, które na odcinku 210 km ściśle graniczy z obwodem królewieckim Federacji Rosyjskiej. Kłopotliwe sąsiedztwo wpływa na niską konkurencyjność terenów przygranicznych województwa warmińsko-mazurskiego, która objawia się głębokim kryzysem inwestycyjnym, gospodarczym oraz finansowym. W latach 2019-2025 intensywność inwestycyjna na północy regionu spadła o niemal połowę – wskaźnik pozwoleń na budowę nowych obiektów niemieszkalnych zmalał z 7,1 do zaledwie 4,6 na 100 km². Równolegle drastycznie wyhamował rozwój lokalnej przedsiębiorczości. Wskaźnik rejestracji nowych firm w strefie przygranicznej spadł z 73 do 64 na 10 tys. mieszkańców. Sytuacja jest szczególnie alarmująca w powiatach kętrzyńskim, gołdapskim i węgorzewskim, gdzie powstaje zaledwie ok. 50 firm rocznie. Negatywne tendencje potęguje załamanie handlu przygranicznego. Średnioroczne wydatki cudzoziemców (głównie Rosjan) spadły z poziomu około 600 mln zł w latach 2014-2019 do niespełna 93 mln zł w latach 2022-2024. Ten drastyczny odpływ kapitału bezpośrednio odciął lokalne przedsiębiorstwa od kluczowego źródła dochodu i pogłębia kryzys obszarów przygranicznych.

Niepełna oferta pożądanych kierunków politechnicznych i związanych z cyberbezpieczeństwem stanowi istotną barierę rozwojową województwa warmińsko-mazurskiego. Region pozostaje jednym z dwóch w Polsce bez samodzielnej politechniki, co ogranicza dostęp mieszkańców do kształcenia w obszarach technicznych, inżynierskich oraz nowoczesnych technologii. W efekcie wielu młodych ludzi podejmuje studia poza regionem – szacunkowo około 3 tys. mieszkańców województwa kształci się na uczelniach technicznych w innych częściach kraju, co często prowadzi do trwałej migracji absolwentów i odpływu kapitału ludzkiego.

Szczególnego znaczenia nabiera rozwój kierunków związanych z cyberbezpieczeństwem. Województwo warmińsko-mazurskie, ze względu na swoje położenie przygraniczne, znajduje się w strefie podwyższonego ryzyka oddziaływań hybrydowych, w tym cyberataków.

Rosnące zainteresowanie studiami technicznymi świadczy jednocześnie o wysokich aspiracjach edukacyjnych młodzieży oraz istniejącym zapotrzebowaniu rynku pracy na specjalistów z zakresu nowych technologii, inżynierii i cyberbezpieczeństwa. Rozszerzenie oferty kształcenia w tych obszarach może przyczynić się zarówno do ograniczenia odpływu młodych mieszkańców, jak i do zwiększenia konkurencyjności oraz bezpieczeństwa województwa.

W 2024 r. województwo warmińsko-mazurskie charakteryzowało się najniższą w kraju gęstością sieci dróg twardych – 61,2 km na 100 km² wobec 101,4 km na 100 km² średnio w Polsce. Jednocześnie wskaźnik dostępności komunikacyjnej regionu, określający średni czas dojazdu do głównych ośrodków i węzłów transportowych, wyniósł 160 minut i pozostawał powyżej wartości docelowej określonej w strategii rozwoju województwa do 2030 r. (150 minut). Dodatkowym przejawem niedostatecznego rozwoju systemu transportowego jest regres publicznego transportu autobusowego – w latach 2014–2023 liczba lokalnych linii autobusowych zmniejszyła się o 48%, a ich łączna długość spadła o 65%. Ogranicza to mobilność pracowników oraz dostęp przedsiębiorstw do zasobów pracy, szczególnie na obszarach peryferyjnych. Dane te wskazują na utrzymujące się bariery w przepływie osób i towarów. Problem ten negatywnie wpływa na konkurencyjność gospodarki, ponieważ sprawna infrastruktura transportowa warunkuje efektywność procesów logistycznych, dostęp do rynków zbytu, dostawców i pracowników oraz atrakcyjność inwestycyjną regionu.

Dodatkowo, jednym z istotnych wyzwań rozwojowych województwa pozostaje zapewnienie powszechnego dostępu do szerokopasmowego Internetu. W 2025 r. w województwie warmińsko-mazurskim było 359 418 gospodarstw domowych posiadających dostęp do szerokopasmowego Internetu. Przełożyło się to na odsetek gospodarstw domowych z dostępem do szerokopasmowego Internetu na poziomie 93,0%, co oznaczało 13. miejsce w kraju.

Brak dużych inwestorów stanowi jedno z istotnych wyzwań rozwojowych województwa warmińsko-mazurskiego. Region nadal charakteryzuje się niewielką liczbą przedsiębiorstw o dużej skali działalności, które mogłyby pełnić rolę tzw. lokomotyw rozwoju. Według danych za 2025 r. województwo zajmowało 13. miejsce w kraju zarówno pod względem liczby podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON zatrudniających powyżej 250 osób, jak i liczby przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 1 000 pracowników.

Niekorzystnie przedstawia się również sytuacja w zakresie napływu kapitału zagranicznego. Na przykład, w 2024 r. na terenie województwa funkcjonowało jedynie 15 podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego, co było najniższym wynikiem w Polsce. Jednocześnie udział kapitału zagranicznego ulokowanego w przedsiębiorstwach regionu wynosił zaledwie 0,63% wartości krajowej (15. miejsce w kraju).

Niedostateczna obecność dużych inwestorów ogranicza zdolność regionu do tworzenia wysokiej jakości i dobrze płatnych miejsc pracy oraz spowalnia tempo jego rozwoju gospodarczego. Jako region relatywnie słabiej rozwinięty, wymaga on aktywnego wsparcia państwa w pozyskiwaniu strategicznych inwestycji. Nawet kilka dużych przedsięwzięć może stać się impulsem do uruchomienia regionalnego potencjału gospodarczego, pobudzając rozwój lokalnych przedsiębiorstw, rynku pracy i infrastruktury. Z tego względu konieczna jest konsekwentna polityka państwa zachęcająca inwestorów do uruchamiania dużych przedsiębiorstw na Warmii i Mazurach. Równocześnie istotne jest przełamywanie stereotypowego postrzegania regionu wyłącznie przez pryzmat funkcji rolniczych i turystycznych oraz podkreślanie jego atutów w obszarach związanych m.in. z przemysłem rolno-spożywczym, gospodarką opartą na zasobach przyrodniczych, produkcją wysokiej jakości żywności oraz rozwojem zielonych technologii.

Wyzwaniem pozostaje również jakość i efektywność usług świadczonych na rzecz biznesu. Z badań własnych przeprowadzonych w województwie warmińsko-mazurskim wynika, że przedsiębiorcy oczekują lepszego dopasowania usług oferowanych przez instytucje otoczenia biznesu do realnych potrzeb rynku.

W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera rola państwa w aktywnym wspieraniu rozwoju przedsiębiorczości oraz ulokowaniu inwestorów strategicznych w województwie. Region ten jako relatywnie słabiej rozwinięty gospodarczo, wymaga dodatkowych działań wzmacniających jego atrakcyjność inwestycyjną oraz konkurencyjność na tle innych regionów kraju.

SPÓJNOŚĆ

POTENCJAŁY

Istotnym potencjałem rozwojowym województwa warmińsko-mazurskiego jest aktywność społeczna mieszkańców oraz rozwinięty sektor organizacji pozarządowych. Region charakteryzuje się wyższą niż średnia krajowa liczbą fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych przypadających na 1 000 mieszkańców – w 2025 r. wskaźnik ten wyniósł 5,21, podczas gdy średnia dla Polski osiągnęła poziom 4,93. Dane te świadczą o znaczącym kapitale społecznym, zaangażowaniu obywatelskim oraz potencjale do realizacji oddolnych inicjatyw odpowiadających na potrzeby lokalnych społeczności. W kontekście wyzwań społecznych regionu (wysoka liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, wysokie bezrobocie i zagrożenie ubóstwem), stwarza to przestrzeń do dalszego rozwoju inicjatyw społecznych oraz wzmacniania współpracy między sektorem publicznym, organizacjami pozarządowymi i mieszkańcami. Rozbudowa lokalnych usług społecznych może przyczynić się do lepszego odpowiadania na potrzeby mieszkańców, zwiększania integracji społecznej oraz poprawy jakości życia w regionie.

PROBLEMY

Istotnym wyzwaniem rozwojowym województwa pozostaje również odpływ młodych mieszkańców do największych ośrodków akademickich i gospodarczych kraju. Jedną z przyczyn tego zjawiska jest ograniczona oferta kształcenia technicznego. Pomimo że województwo liczy około 1,35 mln mieszkańców i dysponuje znacznym potencjałem młodzieży – ponad 143 tys. osób w wieku 15–24 lata – pozostaje jednym z dwóch regionów w Polsce bez samodzielnej politechniki. Szacuje się, że obecnie około 3 tys. mieszkańców regionu studiuje na uczelniach technicznych poza regionem, co często prowadzi do trwałej migracji po ukończeniu studiów. Poszerzenie oferty kształcenia o kierunki politechniczne mogłoby ograniczyć odpływ młodych ludzi, zwiększyć atrakcyjność edukacyjną województwa oraz lepiej dostosować system szkolnictwa wyższego do potrzeb regionalnej gospodarki i rynku pracy.

Kolejnym wyzwaniem rozwojowym województwa warmińsko-mazurskiego pozostaje dostępność transportu i usług publicznych na obszarach o rozproszonej strukturze osadniczej. Województwo charakteryzuje się najniższą w Polsce gęstością zaludnienia – ok. 56 osób/km² przy średniej krajowej wynoszącej 119 osób/km². Rozproszona sieć osadnicza oraz duży udział obszarów wiejskich (ok. 40% ludności regionu mieszka na wsi) istotnie utrudniają organizację efektywnego i dostępnego transportu publicznego oraz innych usług publicznych o charakterze mobilnym. Dodatkowo w regionie obserwuje się rosnące uzależnienie od transportu indywidualnego – w latach 2014–2023 liczba samochodów w regionie wzrosła o 34,8%, a w 2023 r. 69,5% gospodarstw domowych posiadało samochód, tj. o 14,2 pkt proc. więcej niż w 2014 r. Jednocześnie nastąpił wyraźny regres publicznego transportu autobusowego – liczba lokalnych linii autobusowych zmniejszyła się o 48%, a ich łączna długość o 65%, przy czym tempo spadku było większe niż średnio w kraju. Według analiz Ministerstwa Infrastruktury, 40 gmin województwa (34,5% wszystkich gmin regionu) zostało zakwalifikowanych jako obszary szczególnie zagrożone ubóstwem transportowym. W konsekwencji ograniczona dostępność transportu zbiorowego oraz niedostatecznie rozwinięte usługi uzupełniające, takie jak transport door-to-door czy mobilne usługi publiczne, prowadzą do utrwalania nierówności terytorialnych oraz spadku jakości życia mieszkańców obszarów oddalonych od głównych ośrodków miejskich regionu.

Jednym z najpoważniejszych wyzwań rozwojowych województwa warmińsko-mazurskiego pozostają problemy demograficzne i społeczne. Region od wielu lat doświadcza odpływu ludności oraz procesu starzenia się społeczeństwa. W 2024 r. województwo liczyło około 1,35 mln mieszkańców, przy ujemnym przyroście naturalnym wynoszącym -4,71 na 1000 mieszkańców oraz ujemnym saldzie migracji wewnętrznych (-2419 osób w 2024 r). Jednocześnie udział ludności w wieku produkcyjnym spadł z 63,7% w 2015 r. do 58,4% w 2025 r., co ogranicza dostępność zasobów pracy i stanowi barierę dla dalszego rozwoju gospodarczego. Dodatkowym wyzwaniem pozostaje utrzymujące się wysokie bezrobocie rejestrowane, które pozostaje jednym z najwyższych w kraju. Ponadto region od lat notuje najwyższy w Polsce odsetek osób korzystających z pomocy społecznej – w 2024 r. było to 520 osób na 10 tys. mieszkańców wobec 313 średnio w kraju. Wysoki poziom bezrobocia, ryzyko wykluczenia społecznego oraz utrzymujące się dysproporcje rozwojowe powodują zwiększone zapotrzebowanie na dostępne lokalnie usługi społeczne i aktywizacyjne. Ważnym elementem budowania spójności społecznej pozostaje także rozwój aktywności obywatelskiej. W regionie funkcjonuje ponad 6,7 tys. organizacji pozarządowych oraz rozwinięty sektor ekonomii społecznej wspierający aktywizację społeczną i zawodową mieszkańców, a wolontariat angażuje 25,1% mieszkańców województwa.

Dalszy rozwój Centrów Usług Społecznych, ekonomii społecznej oraz inicjatyw obywatelskich może przyczynić się do wzmacniania kapitału społecznego, przeciwdziałania wykluczeniu oraz poprawy jakości życia mieszkańców, szczególnie na obszarach zagrożonych depopulacją. Dodatkowo istotnym, wciąż niewykorzystanym zasobem są również migranci. W województwie przebywa około 25 tys. cudzoziemców zarejestrowanych w ZUS, z czego ponad połowę stanowią osoby w wieku 20–39 lat.

Województwo charakteryzuje się relatywnie niższym poziomem kompetencji cyfrowych mieszkańców oraz mniejszym stopniem zaawansowania technologicznego przedsiębiorstw. Może to ograniczać zdolność regionalnego rynku pracy do szybkiego dostosowania się do dynamicznych zmian technologicznych zachodzących w gospodarce. Według danych GUS w 2025 r. tylko 43% mieszkańców Warmii i Mazur posiadało co najmniej podstawowe umiejętności cyfrowe (14. miejsce w kraju), co plasowało region w grupie województw o najniższym poziomie kompetencji cyfrowych w Polsce. Dla porównania w województwie mazowieckim wskaźnik ten wynosił 61%, co wskazuje na istotne dysproporcje w zakresie przygotowania mieszkańców do funkcjonowania w gospodarce cyfrowej.

W województwie warmińsko-mazurskim liczba osób w wieku 16-74 lata, które nigdy nie korzystały z Internetu, wynosi 108 799 (11. miejsce w kraju), co stanowi 13% mieszkańców w tej grupie wiekowej. Był to najwyższy odsetek w kraju. Oznacza to, że w regionie nadal funkcjonuje stosunkowo liczna grupa osób wykluczonych cyfrowo.

Wśród osób, które nie korzystały z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy, 33 374 (13. miejsce w kraju) jako powód wskazały braku odpowiednich umiejętności.

W 2025 r. w województwie warmińsko-mazurskim było 359 418 gospodarstw domowych posiadających dostęp do szerokopasmowego Internetu, co plasowało region na 12. miejscu wśród 16 województw w Polsce. Odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do szerokopasmowego Internetu wyniósł 93,0%, co daje 13. miejsce w kraju.

ODPORNOŚĆ

POTENCJAŁY

Na terenie województwa warmińsko-mazurskiego funkcjonuje 11 garnizonów, co stanowi 10,2% wszystkich garnizonów w Polsce. Jednocześnie z województwa warmińsko-mazurskiego pochodzi obecnie największa liczba żołnierzy Wojska Polskiego - co dziewiąty żołnierz odbywający dobrowolną zasadniczą służbę wojskową jest mieszkańcem regionu. Dane te potwierdzają istotne znaczenie regionu w systemie bezpieczeństwa państwa oraz jego wysoki potencjał w zakresie budowania odporności. Szczególne znaczenie ma strategiczne położenie regionu przy granicy z Federacją Rosyjską, które wzmacnia rolę Warmii i Mazur w systemie obronnym Polski i wschodniej flanki NATO. Obecność licznych jednostek wojskowych zwiększa zdolność do reagowania na sytuacje kryzysowe, wspiera ochronę infrastruktury krytycznej oraz umożliwia sprawniejszą koordynację działań w przypadku klęsk żywiołowych, zagrożeń hybrydowych lub innych zdarzeń nadzwyczajnych. Potencjał militarny regionu wzmacnia również kompetencje mieszkańców w zakresie bezpieczeństwa i obronności, przyczyniając się do budowy odporności społecznej, instytucjonalnej i terytorialnej województwa. Region dysponuje specyficznym potencjałem edukacyjnym w zakresie bezpieczeństwa. Bazując na ofercie kształcenia Akademii Policji w Szczytnie, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Akademii Nauk Stosowanych w Elblągu oraz 12 szkół ponadpodstawowych objętych patronatem naukowym Wojskowej Akademii Technicznej możliwe jest stworzenie wyjątkowego w skali kraju systemu kształcenia w szczególności służb mundurowych i innych specjalistów w zakresie bezpieczeństwa.

Zmiana sytuacji geopolitycznej powoduje, że lokalizacja regionu może stać się jednym z jego najważniejszych atutów, między innymi z uwagi na obecność wojsk polskich i sojuszniczych, rozwiniętej infrastruktury szkoleniowej oraz zaplecza naukowego i edukacyjnego. Dotychczas potencjał ten był postrzegany głównie przez pryzmat bezpieczeństwa państwa. Obecnie może on stać się jednym z głównych impulsów rozwojowych województwa, jeśli bezpieczeństwo zostanie wykorzystane jako czynnik wzmacniający rozwój społeczny, gospodarczy i przestrzenny regionu. Celem powinno być nie tylko finansowanie potrzeb wojska i pozostałych służb mundurowych, lecz także budowa regionalnego ekosystemu, w którym inwestycje związane z bezpieczeństwem będą służyć mieszkańcom, turystom, przedsiębiorcom, jednostkom samorządu terytorialnego, administracji publicznej oraz instytucjom państwowym.

Ponadto, województwo warmińsko-mazurskie posiada istotny potencjał wzmacniania odporności państwa dzięki rozwijanej infrastrukturze morskiej i lotniczej o znaczeniu cywilnym oraz strategicznym, w tym rozbudowie Portu Morskiego w Elblągu oraz funkcjonowaniu Portu Lotniczego Olsztyn-Mazury.

Istotnym atutem regionu jest rozwój infrastruktury dual-use. Port w Elblągu posiada status portu o podwójnym przeznaczeniu i może pełnić funkcję zaplecza logistycznego dla Sił Zbrojnych RP oraz wschodniej flanki NATO. Rozwijana infrastruktura portowa wzmacnia potencjał magazynowy, transportowy i przeładunkowy o znaczeniu zarówno gospodarczym, jak i obronnym. Uzupełnieniem jest Port Lotniczy Olsztyn-Mazury, który może wspierać transport personelu, sprzętu i pomocy humanitarnej w sytuacjach kryzysowych, zwiększając odporność systemu logistycznego państwa.

Dodatkowo, województwo warmińsko-mazurskie, dzięki położeniu na wschodniej flance NATO i sąsiedztwu z obwodem królewieckim, posiada rosnący potencjał rozwoju przemysłu obronnego oraz technologii podwójnego zastosowania (dual-use). Szczególne znaczenie mają rozwijające się kompetencje w zakresie produkcji specjalistycznych materiałów ochronnych. W regionie działa Lubawa S.A. – jeden z krajowych liderów produkcji osłon balistycznych, kamizelek kuloodpornych i tkanin technicznych – współpracujący z firmą Miranda oraz Siecią Badawczą Łukasiewicz przy rozwoju nowoczesnych technologii ochronnych. Równocześnie w Kętrzynie firma Unifeq Europe rozwija nowoczesną linię produkcji balistycznej, laboratorium badawcze i zaplecze projektowe dla sektora wojskowego.

Potencjał regionu wzmacniają również inwestycje w systemy bezpieczeństwa, w tym technologie antydronowe rozwijane w ramach programu Tarcza Wschód oraz ponad 191 mln zł przeznaczone w 2025 r. na rozwój ochrony ludności i obrony cywilnej. Jednocześnie sektor pozostaje na wczesnym etapie rozwoju – w krajowej bazie przedsiębiorstw obronnych zarejestrowano jedynie kilka podmiotów z regionu. Oznacza to znaczną przestrzeń do dalszego rozwoju specjalizacji związanych z obronnością, logistyką wojskową, cyberbezpieczeństwem oraz nowoczesnymi technologiami dual-use.

Innym z istotnych potencjałów rozwojowych województwa warmińsko-mazurskiego jest sektor energetyki odnawialnej. W ciągu ostatnich dwóch dekad produkcja energii elektrycznej w regionie wzrosła ponad dziesięciokrotnie – z 285 GWh w 2003 r. do 2 884 GWh w 2024 r., a wskaźnik pokrycia zużycia energii produkcją własną zwiększył się z 11% do 79%. Szczególnym atutem regionu jest najwyższy w Polsce udział odnawialnych źródeł energii w produkcji energii elektrycznej, wynoszący 93,7%. Warmia i Mazury należą tym samym do krajowych liderów transformacji energetycznej, dysponując znacznym potencjałem dalszego rozwoju energetyki wiatrowej, słonecznej i biogazowej. Rozproszona struktura osadnicza, najniższa w kraju gęstość zaludnienia oraz duży udział obszarów wiejskich tworzą korzystne warunki dla rozwoju energetyki prosumenckiej, spółdzielni energetycznych i lokalnych społeczności energetycznych. Rozwój OZE może przyczynić się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego regionu, obniżenia kosztów energii oraz poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw. Pomimo dynamicznego rozwoju odnawialnych źródeł energii województwo nadal pozostaje peryferyjnym obszarem krajowego systemu elektroenergetycznego. Lokalna produkcja energii nie pokrywa w pełni zapotrzebowania, a region w dalszym ciągu uzależniony jest od dostaw energii z innych części kraju.

PROBLEMY

Szczególnym wyzwaniem rozwojowym województwa warmińsko-mazurskiego pozostaje sytuacja obszarów przygranicznych położonych przy granicy z obwodem królewieckim. Są to tereny o peryferyjnym położeniu, które szczególnie silnie odczuły skutki zmian geopolitycznych wywołanych agresją Rosji na Ukrainę i zerwaniem dotychczasowych powiązań gospodarczych ze Wschodem. Skala negatywnych zmian jest znacząca. Wydatki cudzoziemców w strefie przygranicznej spadły z około 600 mln zł rocznie w latach 2014–2019 do niespełna 93 mln zł w latach 2022–2024, czyli o blisko 85%. Jednocześnie liczba turystów z Rosji zmniejszyła się z ponad 28 tys. osób w 2019 r. do zaledwie 346 w 2024 r. Pogorszeniu uległa również aktywność gospodarcza – w latach 2019–2025 liczba pozwoleń na budowę nowych obiektów niemieszkalnych spadła niemal o połowę, a wskaźnik rejestracji nowych firm obniżył się z 73 do 64 na 10 tys. mieszkańców. Dodatkowo w latach 2019–2024 liczba mieszkańców terenów przygranicznych zmniejszyła się o około 8%, a prognozy wskazują na dalszy spadek o 29% do 2060 r. Dodatkowym wyzwaniem jest utrzymująca się wśród inwestorów percepcja podwyższonego ryzyka geopolitycznego, ograniczająca napływ kapitału.

Słabe obecnie skomunikowanie, niska gęstość sieci kolejowej oraz niedostatki w transporcie publicznym stanowią realną barierę sprawnego funkcjonowania i powiązań miast garnizonowych, co wpływa na bezpieczeństwo regionu, a także ogranicza codzienne życie mieszkańców i hamuje napływ biznesu. Obsługa formacji wojskowych w regionie, wynikająca bezpośrednio z przygranicznego położenia na wschodniej flance NATO, wymaga dostosowania regionalnych szlaków drogowych i kolejowych. Z uwagi na szczególną sytuację społeczno-gospodarczą i strategiczne znaczenie północnej granicy państwa obszary przygraniczne wymagają dedykowanego wsparcia publicznego. Preferencje inwestycyjne i podatkowe mogłyby przeciwdziałać postępującej marginalizacji gospodarczej, pobudzić przedsiębiorczość, stworzyć nowe impulsy rozwojowe dla tej części regionu oraz wzmocnić bezpieczeństwo województwa i całego kraju.

Na Warmii i Mazurach występuje wyraźna luka w obszarze akademickich studiów inżynieryjno-wojskowych. Obecnie jedynym bezpłatnym kierunkiem technicznym w publicznych uczelniach regionu, który kształci inżynierów w obszarze nowoczesnych technologii obronnych, jest Cyberbezpieczeństwo i technologie sieciowe na Akademii Nauk Stosowanych w Elblągu. Biorąc pod uwagę specyficzne, przygraniczne położenie województwa, wysokie nasycenie jednostkami bojowymi, liczbę żołnierzy z Warmii i Mazur, dodatkowym impulsem rozwojowym regionu byłoby uzupełnienie oferty kształcenia wyższego o profil wojskowo-techniczny. Umożliwiłoby to kształcenie inżynierów wojskowych i ekspertów logistyki bezpośrednio w regionie, zapobiegając migracji edukacyjnej młodzieży i zapewniając bezpośrednie zaplecze technologiczne dla kluczowej z punktu widzenia obronności, północno-wschodniej granicy kraju.

Szczególnym problemem jest słabo rozwinięta sieć przesyłowa najwyższych napięć, zwłaszcza we wschodniej części województwa, co ogranicza możliwości przyłączania nowych źródeł OZE oraz obniża poziom bezpieczeństwa energetycznego. Kluczowe znaczenie mają inwestycje w rozbudowę sieci przesyłowych i dystrybucyjnych, w tym utworzenie pełnego pierścienia energetycznego między Olsztynem i Ełkiem oraz rozwój magazynów energii. Działania te zwiększyłyby odporność systemu na awarie, poprawiły bezpieczeństwo dostaw energii i umożliwiły pełniejsze wykorzystanie potencjału odnawialnych źródeł energii, który stanowi jedną z najważniejszych przewag konkurencyjnych regionu.

INNE

POTENCJAŁY

Liczne i sprawne partnerstwa

Województwo warmińsko-mazurskie rozwija swój potencjał m.in. dzięki sprawnym partnerstwom terytorialnym. Kluczowym filarem jest rozwinięta w regionie sieć miast Cittaslow, promująca kulturę dobrego życia. Z kolei Stowarzyszenie Wielkie Jeziora Mazurskie skutecznie realizuje duże projekty infrastrukturalne (w tym modernizację szlaków żeglownych), a na wschodzie regionu działa Stowarzyszenie EGO (Ełk – Gołdap – Olecko). Partnerstwa te od lat budują kapitał społeczny, silną markę oraz przewagę konkurencyjną regionu. Dotychczasowe doświadczenia tych stowarzyszeń stanowią dojrzały kapitał, który gwarantuje sprawną realizację celów rozwojowych Warmii i Mazur. Organizacje te przez lata udowodniły swoją zdolność do skutecznego pozyskiwania i rozliczania funduszy unijnych, a sukcesy w budowaniu silnych marek terytorialnych oraz realizacji licznych inwestycji, dają regionowi przewagę, ponieważ gotowe i sprawdzone w praktyce know-how partnerstw regionalnych, są dziś atutem zarówno dla stowarzyszonych samorządów, jak i całego regionu.

PROBLEMY

Niski potencjał finansowy i kadrowy jednostek samorządu terytorialnego ograniczający zdolność absorpcji środków zewnętrznych

W 2024 r. dochody gmin województwa warmińsko-mazurskiego w przeliczeniu na mieszkańca wyniosły 8 251,39 zł, co stanowiło 91,1% średniej krajowej (14. lokata w Polsce), przy jednoczesnym poziomie dochodów własnych sięgającym 77,3% średniej ogólnopolskiej. Strukturalne słabości finansowe regionu pogłębia fakt, iż aż 55,9% dochodów gmin pochodzi z transferów zewnętrznych – dotacji i subwencji, co wskazuje na ograniczoną samodzielność finansową samorządów. Sytuację dodatkowo komplikuje wysoka skala deficytów budżetowych – w 2024 r. 62,1% gmin zakończyło rok z deficytem, a w 2025 r. zjawisko to dotknęło ponad połowę jednostek regionu (51,7%).

Niski potencjał finansowy ogranicza możliwość zapewnienia wymaganego wkładu własnego do projektów współfinansowanych ze środków UE oraz uniemożliwia rozwijanie kadr ze względu na ograniczenia w finasowaniu szkoleń lub problemów z przyciąganiem i utrzymaniem wysoko wykwalifikowanych pracowników. W konsekwencji interwencje zewnętrzne finansowane z konkursów i grantów trafiają do jednostek relatywnie lepiej sytuowanych i o lepszym zapleczu kadrowym, a nie do obszarów o największych potrzebach, co obniża efektywność polityki rozwoju regionalnego, a także potencjał rozwojowy gminy.

Brak finansowania NGO

Szacuje się, że w 2024 r. aż 72% polskich organizacji pozarządowych doświadczało trudności finansowych, a ponad połowa zgłaszała problemy z utrzymaniem płynności. Problem ograniczonego finansowania organizacji pozarządowych widoczny jest również w województwie warmińsko-mazurskim. Na przykład, łączny budżet regionalnego konkursu samorządu województwa na wsparcie NGO w pozyskiwaniu dofinansowań zewnętrznych w 2025 r. wyniósł jedynie 60 tys. zł. Ponadto, ze względu na brak środków na wkład własny, organizacje pozarządowe nie są w stanie aplikować o fundusze unijne, tracąc dostęp do istotnego instrumentu rozwojowego. Skutkiem tych ograniczeń jest stopniowe osłabianie potencjału społecznego regionu oraz zmniejszenie dostępności działań wspierających rozwój lokalnych społeczności, które często uzupełniają działania instytucji publicznych. Organizacje pozarządowe stanowią jeden z istotnych, choć nadal niewystarczająco wykorzystanych zasobów rozwojowych regionu. Ich potencjał jest szczególnie istotny w regionie, które boryka się z licznymi problemami społecznymi i w którym jednocześnie występuje wyższa liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych przypadających na 1 000 mieszkańców (w 2025 r. 5,21) niż przeciętnie w kraju (4,93).

CZĘŚĆ IV – WNIOSKI DLA KRAJOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ

- **WNIOSEK 1: Ukierunkowane wsparcie na obszary kumulacji problemów społecznych i rynku pracy** – na gruncie polityki regionalnej kluczowe jest silniejsze ukierunkowanie aktywnej polityki rynku pracy i przeciwdziałania problemom społecznym na obszarach ich kumulacji. Choć problemy te mają obecnie charakter terytorialny, a nie ogólnokrajowy, dotyczą znacznej części regionu, szczególnie obszarów zlokalizowanych wzdłuż północnej granicy województwa. Region stanowi obszar o charakterze wieloproblemowym, borykający się z szeregiem wyzwań strukturalnych, które obejmują m.in. nasilający się kryzys demograficzny, koncentrację i współwystępowanie problemów społecznych i rynku pracy, względnie słabsze warunki mieszkaniowe oraz niekorzystaną sytuację finansową samorządów lokalnych. Współwystępowanie tych zjawisk prowadzi również do stopniowego spadku atrakcyjności regionu jako miejsca do osiedlania się oraz lokowania inwestycji, co może dodatkowo pogłębiać istniejące dysproporcje rozwojowe. Warto przy tym zwrócić uwagę na tereny popegeerowskie, które nadal występują w województwie warmińsko-mazurskim. Ich gospodarcza rewitalizacja umożliwi przekształcanie opóźnień strukturalnych w atuty poprzez rozwój rolnictwa precyzyjnego, bioekonomii oraz OZE.
- **WNIOSEK 2: Transformacja strukturalna terytoriów słabszych gospodarczo** – region odznacza się niekorzystną sytuacją ekonomiczną, w tym bardzo niskim poziomem i dochodowością działalności gospodarczej oraz niewielkim udziałem kapitału zagranicznego. Problemy gospodarcze w największym stopniu uwidaczniają się w obszarach peryferyjnych wzdłuż południowej i północnej granicy regionu, które są silnie uzależnione od sektora rolniczego. Istotnym problemem jest także brak dużych strategicznych inwestorów w regionie – tylko 1 ze 100 największych firm w Polsce jest zlokalizowana w regionie (Michelin – 99 miejsce w rankingu), a spośród 500 największych firm tylko 4, co stanowi najniższy wynik w kraju. Zasadniczą barierą rozwoju gospodarczego jest peryferyjne położenie regionu oraz odległość od rynków zbytu. Wobec powyższych wniosków, na gruncie polityki regionalnej istotne jest nie tylko pobudzanie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej, ale także efektywne wykorzystanie planowanych strategicznych inwestycji transportowych dla wzmocnienia procesów rozwoju regionalnego. Działania te powinny obejmować priorytetowe traktowanie inwestycji poprawiających spójność i odporność systemu transportowego w tym rozbudowę infrastruktury drogowej i kolejowej na obszarach peryferyjnych oraz w miejskich obszarach funkcjonalnych. Ponadto działania powinny być skierowane na eliminację wąskich gardeł infrastrukturalnych, rozwój portu morskiego i lotniczego, budowę terminali przeładunkowych i bocznic kolejowych, wzmacnianie multimodalności i zintegrowanego transportu publicznego, a także na rozwój ekomobilności przy jednoczesnym uwzględnieniu potrzeb obszarów cennych przyrodniczo. Szczególnego znaczenia nabiera również zwiększanie wielofunkcyjności infrastruktury transportowej, łączącej cele cywilne i związane z bezpieczeństwem państwa. W kontekście zmieniającej się geografii społeczno-gospodarczej Polski oraz rosnącego znaczenia regionów wschodnich, inwestycje te powinny być traktowane jako impuls rozwojowy wymagający przyspieszenia.
- **WNIOSEK 3: Budowa odporności terenów przygranicznych –** wskazane powyżej problemy społeczno-gospodarcze dodatkowo pogłębia napięta sytuacja geopolityczna w Europie Wschodniej, która wzmacnia poczucie niepewności i ogranicza perspektywy rozwoju. Obszary przygraniczne posiadają istotne znaczenie z perspektywy krajowej, odgrywając kluczową rolę dla utrzymania bezpieczeństwa i obronności państwa – w warmińsko-mazurskim występuje silna koncentracja jednostek wojskowych. W związku z trwałą zmianą uwarunkowań geopolitycznych oraz przekształceniem regionu z obszaru współpracy transgranicznej w zewnętrzną strefę bezpieczeństwa Unii Europejskiej, rośnie znaczenie województwa warmińsko-mazurskiego dla budowania odporności państwa. Dotyczy to w szczególności rozwoju i ochrony infrastruktury krytycznej, wzmacniania zdolności logistycznych i transportowych o znaczeniu strategicznym, podnoszenia poziomu bezpieczeństwa cyfrowego oraz utrzymywania potencjału ludnościowego i gospodarczego na terenach przygranicznych. Wsparcie tych obszarów powinno zatem uwzględniać ich szczególną rolę

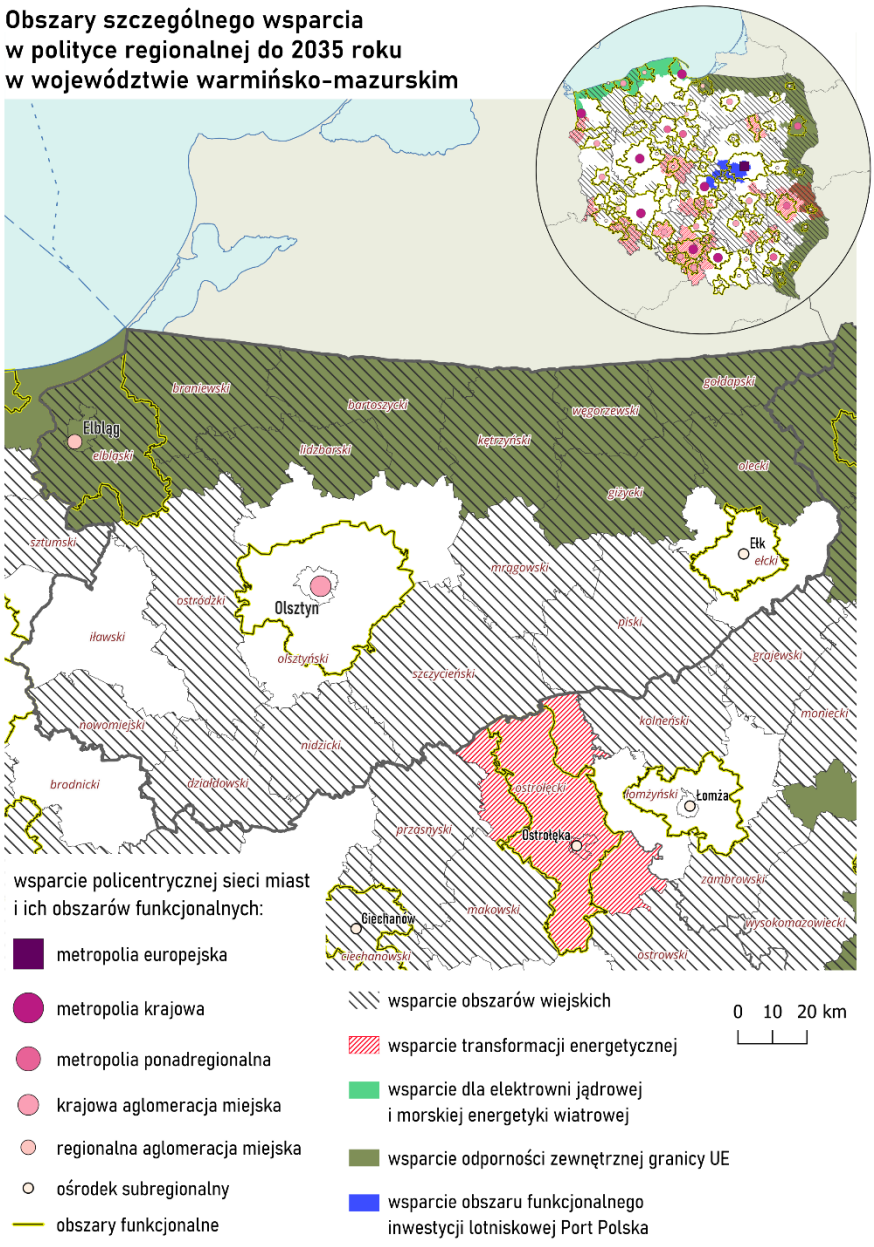
w zapewnianiu bezpieczeństwa kraju, ciągłości funkcjonowania kluczowych systemów oraz zdolności reagowania na sytuacje kryzysowe i zagrożenia hybrydowe. Wsparcie regionu powinno zatem obejmować interwencję o kompleksowym charakterze, łączącą potrzebę zapewnienia i utrzymania bezpieczeństwa kraju z aktywizacją społeczno-gospodarczą obszarów przygranicznych. Działania te powinny przeciwdziałać pogłębianiu się procesów depopulacyjnych i gospodarczego osłabienia pasa przygranicznego, wzmacniając jednocześnie jego odporność społeczną, ekonomiczną i instytucjonalną. Zasadne jest również uwzględnienie potrzeby ochrony i zabezpieczenia wyjątkowo bogatego dziedzictwa kulturowego regionu, które – ze względu na swoją skalę (ponad 6 500 zabytków) oraz istotne znaczenie historyczne może pełnić istotną rolę w budowaniu tożsamości obszarów przygranicznych.

- **WNIOSEK 4: Wzmacnianie odporności w wymiarze środowiskowym –** uwarunkowania przyrodnicze stanowią zarówno silny potencjał regionu (sektor turystyki, przemysł drzewny, silny sektor rolniczy), ale także istotną barierę rozwojową. Stosunkowo wysoki udział terenów wiejskich, kompleksów leśnych oraz powiatów i gmin słabo skomunikowanych, a także stereotypowe postrzeganie województwa warmińsko-mazurskiego skutecznie ograniczają rozwój przemysłu oraz inwestycji transportowych. Kluczowym obszarem interwencji pozostaje ochrona jezior oraz wód powierzchniowych, w tym szczególnie Wielkich Jezior Mazurskich. Intensywne wykorzystanie turystyczne akwenów i ich otoczenia może skutkować wzrostem zanieczyszczeń dopływających do wód oraz przyspieszeniem procesów eutrofizacji. Rozproszone osadnictwo w strefach jeziornych (m.in. domki letniskowe, pensjonaty, gospodarstwa agroturystyczne) oraz sezonowy, masowy napływ turystów zwiększają presję na systemy odprowadzania i oczyszczania ścieków. W wielu lokalizacjach obserwuje się niedobór lub niewystarczającą przepustowość infrastruktury kanalizacyjnej. Wzmacnianie odporności wodnej regionu wymaga jednak nie tylko rozbudowy infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, ale także systemowych działań w zakresie zarządzania zasobami wodnymi – w tym poprawy efektywności oczyszczania ścieków na obszarach rozproszonych, regulacji prawnych dotyczących odprowadzania ścieków z jednostek pływających oraz działań stabilizujących poziom wód w kluczowych systemach hydrologicznych (Wielkie Jeziora Mazurskie, Kanał Elbląski). Istotne jest również wdrożenie regionalnego programu kanalizowania i zarządzania ruchem turystycznym na obszarach cennych przyrodniczo, umożliwiającego jednoczesną ochronę środowiska oraz rozwój infrastruktury w lokalizacjach przejmujących presję turystyczną.

CZĘŚĆ V – OBSZARY SZCZEGÓLNEGO WSPARCIA W „REKOMENDACJACH DLA PLANOWANIA INTERWENCJI Z ZAKRESU POLITYKI REGIONALNEJ W STRATEGIACH ROZWOJU”

Obszary szczególnego wsparcia w polityce regionalnej to wskazane w Rekomendacjach obszary kraju, do których zostanie skierowana szczególna interwencja państwa w związku z występującymi tam barierami lub potencjałami rozwojowymi. Interwencja ta może mieć charakter finansowy, regulacyjny lub doradczy.

Przedstawione w rekomendacjach obszary wsparcia są punktem wyjścia do określenia terytoriów, do których adresowane będzie wsparcie w ramach różnych instrumentów finansowania polityki regionalnej, takich jak np. PPKR.

Obszary szczególnego wsparcia w polityce regionalnej – obszarów wiejskich wymagających większego włączenia w procesy rozwojowe:

Są to obszary o charakterze wieloproblemowym – borykające się z szeregiem problemów strukturalnych (nasilający się kryzys demograficzny, niekorzystna sytuacja ekonomiczna i słabość strukturalna gospodarki, koncentracja i współwystępowanie różnych problemów społecznych i problemów rynku pracy, względnie słabsze warunki mieszkaniowe i niekorzystana sytuacja finansowa samo-rządów lokalnych). W przeważające mierze mają one charakter horyzontalny w całym obszarze wsparcia (niemniej występują z różnym nasileniem w poszczególnych regionach).

Najważniejsze wyzwania:

- Kryzys demograficzny.
- Niekorzystna sytuacja gospodarcza.
- Słabość strukturalna lokalnej gospodarki.
- Niekorzystna sytuacja na rynku pracy.
- Koncentracja i współwystępowanie problemów społecznych.
- Relatywnie słabe warunki mieszkaniowe.
- Niekorzystna sytuacja finansowa gmin.

Zakres terytorialny w województwie warmińsko-mazurskim:

- powiat bartoszycki
- powiat braniewski;
- powiat działdowski;
- powiat elbląski;
- powiat giżycki;
- powiat kętrzyński;
- powiat lidzbarski;
- powiat mrągowski;
- powiat nidzicki;
- powiat nowomiejski;
- powiat olecki;
- powiat ostródzki;
- powiat piski;
- powiat szczycieński;
- powiat gołdapski;
- powiat węgorzewski.

Obszary szczególnego wsparcia w polityce regionalnej – odporności i rozwoju obszarów przy zewnętrznej granicy UE:

Obszary te odznaczają się szeregiem problemów oraz wyzwań o charakterze strukturalnym. Położone są w regionach Polski Wschodniej o relatywnie niskim poziomie produktywności (jedne z najniższych wartości PKB per capita w Unii Europejskiej). Znajdują się w trudnej sytuacji demograficznej (ze względu na współwystępowanie negatywnych procesów demograficznych). Charakteryzują się nie-korzystną sytuacją ekonomiczną i słabością strukturalną gospodarki oraz koncentracją różnych problemów społecznych i wielu problemów rynku pracy. W części obszarów utrzymuje się wyraźna luka infrastrukturalna w zakresie gospodarki wodno-ściekowej i wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne. Ponadto większość gmin przygranicznych cechuje się niekorzystną sytuacją finansową (niskie dochody własne). Problemy te dodatkowo pogłębia napięta sytuacja geopolityczna

w Europie Wschodniej (wzmacniająca poczucie niepewności i ograniczająca perspektywy rozwoju społeczno-gospodarczego).

Najważniejsze wyzwania:

- Kryzys demograficzny.
- Niekorzystna sytuacja gospodarcza.
- Słabość strukturalna lokalnej gospodarki.
- Koncentracja i współwystępowanie problemów rynku pracy.
- Koncentracja i współwystępowanie problemów społecznych.
- Relatywnie słabe warunki mieszkaniowe.
- Niekorzystna sytuacja finansowa gmin.

Zakres terytorialny w województwie warmińsko-mazurskim:

- m. Elbląg;
- powiat bartoszycki;
- powiat braniewski;
- powiat elbląski;
- powiat giżycki;
- powiat gołdapski;
- powiat kętrzyński;
- powiat lidzbarski;
- powiat olecki;
- powiat węgorzewski.

Obszary szczególnego wsparcia w polityce regionalnej – policentrycznej sieci miast i ich obszarów funkcjonalnych:

Polski system osadniczy charakteryzuje się policentryczną strukturą, w której ośrodki różnej skali pełnią kluczowe funkcje rozwojowe. O ile na wyższych szczeblach hierarchii osadniczej dominują ośrodki potencjałowe – główne bieguny rozwoju gospodarczego kraju – to na niższych poziomach (aglomeracje krajowe, aglomeracje regionalne, ośrodki subregionalne) w większym stopniu uwidaczniają się miasta problemowe. Zjawisko to stanowi istotne wyzwanie rozwojowe w skali kraju, ponieważ miasta tej kategorii odgrywają kluczową rolę w utrzymaniu policentryczności Polski oraz równomiernego rozmieszczenia funkcji społeczno-gospodarczych.

Najważniejsze wyzwania:

- Postępująca dezurbanizacja metropolii przemysłowych.
- Zaawansowane starzenie się ludności.
- Stagnacja gospodarcza metropolii przemysłowych.

Zakres terytorialny w województwie warmińsko-mazurskim:

- Olsztyn i jego obszar funkcjonalny: Barczewo, Dywity, Gietrzwałd, Jonkowo, Purda, Stawiguda;
- Elbląg i jego obszar funkcjonalny: Elbląg gm. w., Gronowo Elbląskie, Markusy, Milejewo, Młynary, Pasłęk, Tolkmicko;
- Ełk i jego obszar funkcjonalny: Ełk gm. w.

ZAŁĄCZNIK: METODYKA PRZEPROWADZONYCH ANALIZ STATYSTYCZNYCH

CEL

Celem przeprowadzonego badania była analiza porównawcza regionów w Polsce (tzw. *benchmarking*). Służyła ona zobrazowaniu sytuacji poszczególnych regionów na tle kraju i Unii Europejskiej, co stanowiło podstawę do wskazania kwestii istotnych z punktu widzenia polityki regionalnej.

ZAKRES PROWADZONYCH ANALIZ

Zakres przestrzenny: obszar całej Polski w podziale na województwa z uwzględnieniem regionu warszawskiego stołecznego i mazowieckiego regionalnego w województwie mazowieckim (NUTS2); analizy zostały przeprowadzone na poziomie regionalnym oraz lokalnym (powiaty, gminy) w relacji do średniej krajowej oraz średniej dla regionów UE.

Zakres czasowy: stan obecny (2023 r. i 2024 r.); dla wybranych wskaźników, w których widoczne są duże wahania wartości, uśredniono dane dla dłuższego okresu, np. 2015-2024.

Źródła danych: dane statystyczne - GUS i EUROSTAT, pozostałe dane zastane – m.in. dokumenty strategiczne (krajowe i regionalne), raporty sektorowe, strony internetowe samorządów województw.

STRUKTURA PREZENTACJI WYNIKÓW ANALIZY

CZĘŚĆ 1: PROFILE REGIONÓW

W pierwszej części raportu zaprezentowane zostały profile regionów, uwzględniające aspekty demograficzne, gospodarcze oraz środowiskowo-kulturowe. Analizy te maja charakter uzupełniający względem zaprezentowanej poniżej analizy wskaźnikowej. Zostały wydzielone ze względu na ich niejednorodny charakter – są trudne do jednoznacznej oceny w kategoriach problemów lub potencjałów (struktura branżowa gospodarki), stanowią kapitały terytorialne specyficzne i unikalne dla poszczególnych województw (walory środowiskowe i kulturowe) lub posiadają wyraźnie horyzontalny charakter (sytuacja demograficzna). Profile przyjmują bardzo syntetyczną formę, wskazując podstawowe walory oraz zjawiska uznane za najbardziej istotne w kontekście prowadzonych analiz.

- **Profil demograficzny** – obrazuje skalę kryzysu demograficznego w poszczególnych regionach, który stanowi co do zasady wyzwanie horyzontalne wszystkich regionów.
- **Profil gospodarczy** – uwidacznia strukturę branżową gospodarki w poszczególnych regionach. Jej charakter nie zawsze jest jednoznacznie problemowy lub potencjałowy, stanowi natomiast istotne uwarunkowania dla procesów gospodarczych opisanych w dalszej części raportu. Uzupełnieniem profilu gospodarczego jest charakterystyka kluczowych branż regionu. Punktem wyjścia do ich określenia było zastosowanie wskaźnika ilorazu lokalizacji (LQ) obliczonego na poziomie działów PKD 2007 – zaprezentowany w tabeli. Drugi etap badania stanowiła analiza statystyczna uzupełniająca: analiza udziału regionu w danych w branżach w wymiarze zatrudnienia i produkcji sprzedanej przemysłu oraz analiza źródeł zastanych – dokumentów strategicznych i sektorowych oraz rankingów największych firm w Polsce. Celem pogłębionych analiz była identyfikacja specjalizacji, które nie wynikają bezpośrednio ze wskaźnika LQ oraz weryfikacji tych, które osiągnęły wysoką wartość LQ, jednak ich kluczowy charakter budził

wątpliwości. W zaprezentowanym materiale w formie opisowej przedstawiono kluczowe branże regionu oraz w wersji tabelarycznej pełny wynik analizy LQ[11].

- **Profil środowiskowo-kulturowy** obrazuje kapitały terytorialne regionów, które stanowią specyficzne i unikatowe przewagi regionalne. Z szerokiego katalogu potencjalnych kapitałów wyodrębniono kluczowe obszary analizy, obejmujące:
  - dziedzictwo przyrodnicze – specyficzne bogactwo środowiskowe poszczególnych regionów, w tym unikatowe zespoły fauny i flory o wyjątkowych walorach ekologicznych;
  - dziedzictwo kulturowe – charakterystyczne dla danego regionu dziedzictwo materialne i niematerialne;
  - potencjał turystyczny – atrakcyjność turystyczna i główne formy uprawianej turystyki przestawione uzupełniająco, jako elementy silnie powiązane z zasobami dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.

CZĘŚĆ 2: KLUCZOWE UWARUNKOWANIA ROZWOJOWE W UKŁADZIE OBSZARÓW KSRR

W drugiej części raportu zaprezentowano kluczowe uwarunkowania rozwojowe w kontekście polityki regionalnej uporządkowane w układzie trzech obszarów: konkurencyjności, spójności i odporności. Zostały wyodrębnione na podstawie przeprowadzonej analizy statystycznej. Badanie uzupełniono analizą danych zastanych, obejmującą dokumenty strategiczne, publikacje, raporty sektorowe oraz strony internetowe.

METODYKA ANALIZ

Opracowanie bazuje na metodzie wskaźnikowej. Punktem wyjścia do przygotowania bazy danych wskaźników była tabela propozycji celów strategicznych polityki regionalnej do 2035 roku w ramach prac nad *Założeniami krajowej nowej polityki regionalnej i KSRR 2035*. Finalnie na potrzeby identyfikacji potencjałów i problemów regionów dobrano **82 wskaźniki** obrazujące procesy rozwojowe w obszarze konkurencyjności, spójności i odporności (cele główne KSRR).

Analiza każdego wskaźnika została przeprowadzona z wykorzystaniem dwóch metod statystycznych. Zastosowanie obu metod umożliwiło wyodrębnienie obszarów szczególnie istotnych do uwzględnienia w polityce regionalnej na podstawie zidentyfikowanych pozytywnych i negatywnych zjawisk.

METODA 1. Relacja danego wskaźnika do średniej dla Polski i regionów UE (odniesienie do średniej dla UE dla wskaźników pochodzących z EUROSTAT) – wskaźniki poddano ocenie i przyporządkowano do 6 klas, oznaczonych kolorystycznie w skali od czerwieni do zieleni. Granice klas wyznaczono w odstępach co 25,0%, zgodnie z podejściem Komisji Europejskiej dotyczącym typologii regionów UE w zakresie PKB per capita.

METODA 2. Współczynnik zmienności – dla każdego wskaźnika obliczono wartość współczynnika zmienności, który stanowi iloraz odchylenia standardowego i średniej arytmetycznej (obliczonych dla rozkładu statystycznego). Wskaźnik zmienności jest miarą, która określa stopień zróżnicowania danych

[11] W analizie regionalnych specjalizacji gospodarczych jako punkt wyjścia zastosowano wskaźnik ilorazu lokalizacji (LQ) obliczony na poziomie działów PKD 2007. Wskaźnik ilorazu lokalizacji wyraża udział pracujących w danym dziale gospodarki w regionie do udziału pracujących w tym dziale w gospodarce krajowej. Przykładowo wartość ilorazu lokalizacji równa 2,0 oznacza, że udział pracujących w danej branży w gospodarce regionalnej jest dwukrotnie wyższy niż przeciętnie w Polsce. Wartości wskaźnika ilorazu lokalizacji powyżej 1,25 świadczą o istotnej koncentracji zjawiska na danym obszarze (w tym przypadku o specjalizacji gospodarczej). Dodatkowo poszczególne branże analizowano pod kątem wartości produkcji sprzedanej przemysłu oraz znaczenia dla gospodarki regionu (poszczególne branże mogą osiągać niski wskaźniki LQ, ale stanowić istotny sektor regionalnej gospodarki). Analiza statystyczne zostały uzupełnione także o informację jakościowe przeprowadzone w ramach analizy desk research – w tym wymiarze szczególnie istotnym źródłem były Regionalne Strategie Innowacji regionów i zidentyfikowane Inteligentne Specjalizacje. W niniejszymi raporcie zaprezentowano syntetyczne ujęcie zidentyfikowanych najważniejszych branż regionów, a w formie tabelarycznej przedstawiono ponadto wszystkie branże, które w wymiarze statystycznym (wartość LQ zatrudnionych) stanowią specjalizacje gospodarcze.

w rozkładzie statystycznym. Powszechnie przyjmuje się następującą interpretację jego wartości: poniżej 10,0% - brak istotnego zróżnicowania, 10-25% - niewielkie zróżnicowanie, 25-50% - umiarkowane zróżnicowanie, 50-100% - duże zróżnicowanie, powyżej 100% - bardzo duże zróżnicowanie.

Na podstawie Metody 1. przygotowano finalną ocenę regionów – poszczególnym klasom odpowiadającym relacji wskaźników do średniej dla Polski i średniej dla UE przypisano oceny od „---" do „+++”. Na tym etapie oceny uwzględniono także podział na stymulanty, destymulanty i nominanty, który determinuje sposób interpretacji wartości wskaźników:

- stymulanta – wyższa wartość oznacza lepszą, bardziej korzystną pozycję regionu, dlatego najwyższym wartościom przypisano „+++”;
- destymulanta – wyższa wartość oznacza bardziej problematyczną sytuację w regionie (np. wskaźnik zanieczyszczenia powietrza czy stopa bezrobocia), dlatego najwyższym wartościom przypisano „---”;
- nominanta – wysokie wartości nie mają jednoznacznie pozytywnego lub negatywnego charakteru, ponieważ interpretacja tego typu wskaźników jest bardziej złożona – „+++” przypisano najwyższym wartościom, jednak pominięto kodowanie kolorystyczne, co ma podkreślać brak jednoznacznej oceny.

Tabela 1. Ocena wartości wskaźników w relacji do średniej PL i UE

Wartość wskaźnika w relacji do średniej PL/UE	Ocena – stymulanty
(1) 150,1% i więcej	+++
(2) 125,1% - 150,0%	++
(3) 100,0% - 125,0%	+
(4) 75,0% - 99,9%	-
(5) 50,0% - 74,9%	--
(6) 49,9% i mniej	---

Wartość wskaźnika w relacji do średniej PL/UE	Ocena - nominanty
(1) 150,1% i więcej	+++
(2) 125,1% - 150,0%	++
(3) 100,0% - 125,0%	+
(4) 75,0% - 99,9%	-
(5) 50,0% - 74,9%	--
(6) 49,9% i mniej	---

Wartość wskaźnika w relacji do średniej PL/UE	Ocena - destymulanty
(1) 150,1% i więcej	---
(2) 125,1% - 150,0%	--
(3) 100,0% - 125,0%	-
(4) 75,0% - 99,9%	+
(5) 50,0% - 74,9%	++
(6) 49,9% i mniej	+++

Źródło: opracowanie własne IRMIR

Dla wybranych zagadnień tematycznych w obszarze spójności przeprowadzona została pogłębiona analiza w wymiarze wewnątrzregionalnym.

CZĘŚĆ 3: WNIOSKI DLA KRAJOWEJ POLITYKI REGIONALNEJ

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy poszczególnych regionów wypracowane zostały wnioski, które mogą stanowić kierunki dla polityki rozwoju poszczególnych regionów. Wnioski koncentrują się na najważniejszych zagadnieniach – obszarach problemowych i potencjałowych, które w największym stopniu uwidaczniają się w regionach oraz zjawiskach, które zostały wyeksponowane ze względu na specyfikę terytoriów i/lub planowane polityki krajowe i unijne.